

פרשת תולדות

תוכן העניינים

פרק כה

- 5 הריונה של רבקה
10 הולדת יעקב ועשו
17 מכירת הבכורה ליעקב
21 המסרים העולים מפרק כה

פרק כו

- 23 התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו
27 שיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך
32 חפירת הבארות בנחל גרר
36 כריתת הברית בין יצחק לאבימלך
40 נשי עשו החתיות
42 המסרים העולים מפרק כו

פרק כז

- 45 שליחת יצחק את עשו להביא ציד
51 ציווי רבקה את יעקב לקבל את הברכות
54 הליכת יעקב אל יצחק
56 ברכת יצחק ליעקב
58 הגעת עשו וברכת יצחק לעשו
61 כעס עשו ופעולת רבקה
64 המסרים העולים מפרק כז

פרק כח

- 66 ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרן
67 שמיעת יעקב בקול הוריו
68 לקיחת עשו את מחלת בת ישמעאל לאשה
69 המסרים העולים מפרק כח
70 סיכום פרשת תולדות

פרק כה

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. הריונה של רבקה
2. הולדת יעקב ועשו
3. מכירת הבכורה ליעקב

בלימוד פרק זה נדגיש לילדים את מעלתו של יעקב לעומת שפלותו של עשו, הן מבחינת היחס האלקי לכל אחד מהם הן מבחינת התנהגותם השונה.
לימוד זה יהווה בסיס להבנת מעשיו של יעקב: בקשת הבכורה ולקיחת הברכות מעשו.

הריונה של רבקה (פסוקים יט-כג)

נאמר בפסוק יט: "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק"

נעלה את השאלה: מדוע התורה חוזרת על כך שאברהם הוליד את יצחק, הרי דבר זה ידוע?
נשיב, שהתורה רצתה לומר שיצחק הוא הבן העיקרי של אברהם, וכפי שכתב הרשב"ם:

"...לפי פשוטו של מקרא: לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם 'אשר ילדה הגר המצרית', אבל כאן יצחק עיקר בן היה לאברהם,

שהוא הוליד את יצחק מאשתו גמורה [שרה] כדכתיב: 'כי ביצחק יקרא לך זרע'..."

והרמב"ן כתב שפסוק זה בא להדגיש שיצחק לבדו נקרא תולדתו של אברהם, ולא ישמעאל: "...ולכך חזר והשלים: 'אברהם הוליד את יצחק', לומר כי הוא לבדו תולדותיו..."

נוסיף ונאמר גם את דברי צרור המור, המסביר שהכל ראו שיצחק הוא בנו של אברהם לפי התנהגותו הטובה:

"...כי תולדותיו לא היו אלא היותו בן אברהם, צדיק כאביו והולך בדרכי ה' כענין [כפי] שהיה ניכר כמעשיו שהיה בן אברהם, וכל הרואה אותו אומר בודאי אברהם הוליד את יצחק, כי הוא דומה לאביו כמעשיו..." (ראה גם בהעמק דבר לנצי"ב).

נאמר בפסוק כ: 'וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתָּ אֶת רַבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי..."

נשאל את הילדים: מדוע התורה חוזרת ומרחיבה את ייחוסה ומקורה של רבקה, וכפי ששאל רש"י: וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן מפרץ ארם?..."

נשמע את תשובותיהם, ונסביר שבדברים אלו התורה מלמדת אותנו על צדקותה של רבקה, שלמרות שגדלה בבית של רשעים ובעיר של רשעים לא למדה ממעשיהם, כפי שכתב רש"י: "...להגיד שבחה [של רבקה], שהיתה בת רשע ואחות רשע, ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם."

נאמר בפסוק כא: 'וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לֵה' לְנִכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא..."

כתב רש"י: "ויעתר - הרבה והפציר בתפילה."

נחשב את שנות העקרות של רבקה, ונמצא שהן עשרים שנה, שהרי כשהיה יצחק בן ארבעים נשאה (בראשית כה, כ) וכשהיה בן שישים נולדו יעקב ועשו (בראשית כה, כו). לאחר מכן נדבר על מעלת יצחק, שהתפלל

לה' בכל לבו שרבקה תיפקד, ועל אף שלא נענה מיד המשיך להתפלל ולבטוח שה' יענהו.

נציין גם את אהבתו הגדולה של יצחק לרבקה, כפי שעולה מפסוק זה, וכפי שכתב הרד"ק: "הרבה בתפילה על אשתו שתלד, לפי שהיה אוהב אותה אהבה יתירה, כמו שפירשנו, ומאהבתה לא רצה לקחת אשה אחרת עליה...".

והספורנו הוסיף שבתפילתו התפלל יצחק שהזרע שהבטיחו ה' יהיה דווקא מרבקה הצדקת: "אף על פי שהובטח על הזרע שיירש, התפלל לאל שיתן לו אותו הזרע ומוצאת ההגונה הנצבת נכחו".

את המילים "...לְנֶכַח אִשְׁתּוֹ..." נסביר כרש"י: "זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת".

בכך נשמיע את צדקותה של רבקה, שהתפללה תפילות רבות כמו יצחק, וכן נדבר על האהבה שביניהם, ששניהם יחדיו התפללו לה' שיפקדם בבן.

בלימוד זה נדגיש את השתדלותם הרבה של יצחק ורבקה בתפילה.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתַּהַר רֵבֶקָה אִשְׁתּוֹ"

ה' קיבל את תפילתו של יצחק, דבר המלמד על אהבת ה' והשגחתו עליו, וכפי שכתב הרלב"ג: "להודיע שה' יתברך משגיח בדבקים בו לתת להם אשר יבקשו מהטובות".

נאמר בפסוק כא: "וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ..."

למילה "וַיִּתְרַצְצוּ" שני הסברים:

אבן עזרא: "מלשון מרוצה...".

אור החיים: "...לשון ריצוץ, פירוש היו נדחקים ביותר...".

משמעות ההתרוצצות לפי האבן עזרא היא ריצה, שהיו רצים בבטנה, כלומר זזים ללא הפסקה, ולפי אור החיים ההתרוצצות משמעותה הידחקות, שהיו נדחקים יותר מהידחקות רגילה של עוברים. על פי דבריהם נסביר לילדים את הקושי הגדול שהיה בהריונה של רבקה. להגדלת הפלא נביא את דברי **אבן עזרא** שכתב על פי המדרש: "...והיא שאלה לנשים שילדו אם אירע להן ככה? ותאמרנה: 'לא'."

תיאור קושי ההיריון יעזור לילדים להבין את המשך דברי רבקה ואת הליכתה לשאול את ה'.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...ותאמר אם בן למה זה אנכי..."

בפירוש פסוק זה נאמרו פירושים שונים. נזהר שלא ישמע לילדים מפסוק זה כביכול ייאוש של רבקה מחייה או חרטה על ההריון לו ציפתה שנים רבות, וכפי שכתב **אור החיים**: "אין הדעת מסכמת עליו שתמאם הצדקת בהריונה, לצד [למרות] הצער... ולעולם [ומעולם] לא הקפידה [רבקה] על צער ההיריון, כי הצדיקים יסכלו צער גדול בעולם הזה לתכלית טוב הנצחי".

אנו נפרש **כאבן עזרא**: "אם בן - הדבר והמנהג [שהריון בדרך כלל אינו כל כך קשה], 'למה זה אנכי' - בהריון משונה", ו**כרד"ק**: "...אם בן למה זה אנכי - משונה משאר הנשים בזה".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...ותלך לדרש את ה'"

נסביר **כרש"י** שדרישת ה' היא לשאול נביא, וכך כתב: "ותלך לדרש - לבית מדרשו של שם".

בפסוק זה נצביע על גודל אמונתה של רבקה, שהבינה שדבר זה הוא מאת ה'.

נאמר **בפסוק כג**: "ויאמר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטְנָהּ..."

ביאר **הרס"ג**: "שני גוים - שני אבות לעמים".

נוסיף שגויים אלו היו שונים מאד זה מזה, וכדברי **האברבנאל**: "כי

לפי שמלידה ומכמץן ומהריון נכדלו, אמר ששם ככמץן היו כשני גוים, ובעבור זה היו מתרוצצים כי לא יוכלו להתחבר במקום אחד."

ועוד: בהיותם אבות לעמים היו שניהם בעלי כוחות גדולים כבר בבטן, וכפי שהמשיך שם: "וכאילו אמר להיותם התחלות לעמים רבים ועצומים ככמץן יתרוצצו... קמון המקום להכיל לאומים עצומים כמוהם".

נוסיף ונאמר לילדים שהקב"ה הסביר לרבקה שההתרוצצות בבטנה כה חזקה מפני שמדובר בתאומים, וכפי שכתב הרמב"ן: "הודיע לה שלא תפחד כי בעבור שהיתה מעוברת תאומים הוא הריצוץ הזה בכמנתה...".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וּשְׁנֵי לְאָמִים..."

כתב רש"י: "אין לאום אלא מלכות".

נסביר שה' מוסיף לגלות לרבקה שבין העמים שיצאו ממנה תהיינה גם ממלכות גדולות שישלטו בעולם.

נאמר בהמשך הפסוק: "...מִמֵּעֵךְ יִפְרְדוּ..."

כתב רש"י: "ממעריך יפרדו - מן המעיים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו". כלומר ה' מגלה לרבקה שאופיים של שני ילדים אלו, שעתידים להיות עמים חשובים בעולם, יהיה מנוגד בתכלית זה מזה.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וּלְאֵם מְלֵאָם יֵאָמֵץ..."

בין שתי מלכויות אלו יהיה מאבק תמידי, כדברי האברבנאל: "...הנה עוד יהיו מריבים זה עם זה תמיד, כי לא יסכימו זה עם זה באהבה ואחוה בקרובים... פעם יגבר זה על זה, ופעם יהיה המנצח מנוצח...".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְרַב יַעֲבֹד צְעִיר"

המילים "רַב" ו"צְעִיר" משמעותן גדול וקטן, לפי סדר לידתם, כדברי הרד"ק: "...ורב - רצונו לומר הגדול בזמן יציאתו לעולם. ואף על פי שהזמן מועט קרא אותו היוצא ראשון - רב, והשני היוצא אחריו - צעיר...". נוסף את דברי החזקוני: "כאן נגזר על יעקב שיהיה גביר לאחיו...".

כלומר כבר בפסוק זה, עוד טרם לידת יעקב, נאמר לרבקה שיעקב הוא החשוב והוא יהיה האדון.

והרשב"ם הוסיף: "ולבן אהבה [רבקה] את יעקב, שאהבו הקדוש ברוך הוא, ובדכתיב: 'ואוהב את יעקב' (מלאכי א, ב)". מדברים אלו עולה שאהבת ה' ליעקב ולזרעו היתה רבה עוד לפני שנולד, ומשום כך אהבתו רבקה.

לסיכום נאמר לילדים, שה' גילה לרבקה דברים אלו כדי שתוכל לפעול בעת הצורך למען התממשות עבודת הרב את הצעיר, וכפי שכתב **בעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים"): "וכאשר תחזה שהאחד יחפוץ להתאמץ ולהתחזק על חברו, החיוב עליך להתערב בדבר ולעשות תחבולות שיהיה 'רב יעבוד צעיר'..."

נרחיב בהסבר פסוק זה ונשגנו - בעיקר את המלים "ורב יעבד צעיר" - ונסביר שה' רצה ללמד את רבקה הצדקת כמה גדול ההבדל בין שני בניה, ומה גדולה מעלתו של יעקב על פני עשו. בכך נכשיר את לב הילדים להבין את מעשיהם הצודקים של רבקה ויעקב בקניית הבכורה ובלקיחת הברכות מעשו.

הולדת יעקב ועשו (פסוקים כד-כח)

נאמר בפסוק כד: "וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָה"

כתב רש"י: "חסר [המילה 'תומם' נכתבה בכתיב חסר], ובתמר [שילדה ליהודה תאומים, פרץ וזרח, נכתב] 'תאומים' מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע".

בעקבות דבריו נאמר שהתורה כתבה "תומם" ללא האות אל"ף, לומר שהיו שונים זה מזה.

נאמר בפסוקים כה-כו: "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי בְּלוֹ פְּאֵדָתָה שִׁיעָר... וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו..."

בפסוקים אלו נמשיך ונדגיש את הניגוד בין יעקב לעשו כבר בזמן הלידה: עשו יצא משונה בגופו ובמראהו - צבע בשרו אדום וכל גופו מלא שיער, כדברי רש"י: "מלא שיער כמלית של צמר המלאה שיער". והרד"ק הוסיף: "...והיה בשני דברים אלו [אדמוני, אדרת שיער] משונה משאר הנולדים".

לעומת זאת מראהו של יעקב היה נעים וטוב - חלק בלא שיער - כפי שנאמר בהמשך הפרשה (כו, יא): "...הָן עֵשׂוֹ אָחִי אִישׁ שִׁיעָר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיֵּדוּ אֶחְזָת בְּעֵקֶב עֵשׂוֹ..."

נציין את כוח האחיזה שנתן ה' ליעקב כבר בלידתו, שכן בדרך כלל תינוק שנולד אינו מסוגל לאחוז דבר בחוזקה.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב..."

נפרש כפשוטו של מקרא שיצחק קרא לבנו יעקב, על שם אחיזתו בעקב עשו (הפירוש השני ברש"י).

נאמר בפסוק כז: "וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים..."

בפסוק זה בא לידי ביטוי בצורה המשמעותית ביותר ההבדל התהומי בין אישיותו של יעקב לאישיותו של עשו, לא רק כפי שהוטבע (ההבדל התהומי) בהריון ובלידה, אלא אף בהתנהגותם בפועל, וכדברי רש"י: "כל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם... כיון שנעשו בני שלוש עשרה שנה, זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת אלילים".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד..."

שתי תכונות שליליות באישיותו של עשו, עולות מהיותו איש ציד: אכזריות וערמומיות.

אכזריות - הפגיעה בבעלי חיים בעזרת חץ וקשת או חרב דורשת מידה רבה של אכזריות.

תכונה זו ניכרת גם בהמשך פרשתנו, כאשר שב עשו מהשדה רעב ומכר ליעקב את הבכורה, שם נאמר (פסוק כט): "...וַיָּבֵא עֲשׂוֹ מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָנִי", וביאר רש"י: "ברציחה [כלומר עיף מרציחה]...".

תכונה זו באה לידי ביטוי גם בסוף הפרשה, ברצונו של עשו להרוג את יעקב, לאחר שקיבל את הברכות במקומו.

ערמומיות - כדי להצליח במלאכתו צריך הצייד להיות ערמומי ולהשתמש בתחבולות רבות. אף זו היתה תכונה שאפיינה את אישיותו של עשו, כפי שכתב **האבן עזרא**: "לעולם מלא מרמות, כי רוב החיות בדרך מרמה יתפסו [ילכדו]".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...אִישׁ שָׂדֶה..."

נציין את בטלנותו של עשו שלא עסק ביישובו של עולם - בניה, נטיעה וכדומה, אלא בזבז את זמנו לריק, כדברי רש"י: "איש שדה - כמשמעו, אדם כמל וצודה בקשתו חיות ועופות".
ורבנו בחיי כתב:

"והוא [הצייד] אומנותו של אדם כמל, ומי שרודף אחר תאוות העולם... ודבר ידוע כי השתדלותו של אדם במאכל ובמשתה והיותו משתעשע בציד שהם תענוגי הגוף בעולם הזה, הלא היא סיבה לבזות עבודת ה' יתברך ויראתו לעשותם מפל ותענוגי הגוף עיקר, וזאת היתה מדה של עשו...".

מידה שלילית נוספת העולה מדברי הפרשנים היא חוסר האחריות של עשו לחייו, וכפי שכתב **הרשב"ם**: "ככל יום אני הולך לצוד חיות ביערים המצויים שם דובים ואריות וחיות רעות, ואני מסוכן [מסתכן] למות...".

בדרך כלל איננו מדגישים את השלילה. כאן נחרוג מהרגלנו ונדגיש את תכונותיו השליליות של עשו כדי שיובנו מעשיהם של רבקה ויעקב. עם זאת, לא נאריך בתיאורים הממחישים את רשעותו של עשו.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם..."

כתב רש"י: "תם - אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי 'תם'".

יעקב היה בעל תכונות הפוכות מעשו. בעוד עשו היה ערמומי ורמאי, יעקב היה תמים וישר, כפי שכתב **האבן עזרא**: "ויעקב הפך עשו כי הוא איש תם". כהמשך לדבריו של האבן עזרא נוסף שיעקב היה רחמן וטוב לב, בעוד עשו היה אכזר.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...יָשָׁב אֱהָלִים"

תרגם **אונקלוס**: "...משמש בית אולפנא", כלומר משמש חכמים בבית המדרש.

ויונתן בן עוזיאל תרגם: "...ומשמש בבית מדרשא דעבר, תבע אולפן מן קדם ה'", כלומר משמש חכמים בבית מדרשו של עבר ומבקש ללמוד מלפני ה', וכפי שכתב רש"י: "אהלו של שם ואהלו של עבר".

והרלב"ג כתב: "...ללמוד חכמה מבית מדרשו של שם ועבר, ולא היה שם בארץ לפנות לעסקי העולם כמו שהיה עושה עשו אחיו...".

מלבד התמדתו בלימוד תורה הצטיין יעקב גם בתפילתו לפני ה', כפי שכתב **הנצי"ב**: "עסקיו בבית, ומובן שהמה אוהל תורה ותפילה".

לסיכום, נדגיש באוזני הילדים שני דברים:

האחד - ישיבה באוהל אינה מורה על בטלנות וחוסר מעש, אלא משמעותה ישיבה באוהלה של תורה.

השני - המילה "אהלים", בלשון רבים, מורה על מספר בתי מדרש בהם למד יעקב אבינו (שם ועבר, אברהם ויצחק וכדו').

נוסיף ונאמר שמהביטוי "...יִשָּׁב אֱהָלִים" אנו למדים שעיקר עיסוקו של יעקב היה לימוד התורה, שכן המילה "יושב" מורה על קביעות והתמדה, כפי שאמרו **במדרש תנחומא** (וישלח ט): "אין לך אדם שהיה יגע בתורה כאבינו יעקב".

נוכל גם להביא את דברי רש"י בתחילת פרשת ויצא (כח, יא): "וישב במקום ההוא - באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". מאותן י"ד שנים אפשר להקיש על תקופת צעירותו, שגם בה עסק יעקב בתורה בהתמדה רבה.

נרחיב בלימוד על יעקב ובעיקר על שקידתו הרבה בלימוד ואהבתו לתורה ולתפילה, ונדגיש את מידותיו הטובות: תמימות, יושר, טוב לב, אהבת תורה, שקידה, יראת ה' ותפילה בכוונה.

ההרחבה בתכונותיו של יעקב והעיסוק בגדולתו יכשירו את ליבם של הילדים לקבלת מעשיו של יעקב בהמשך בלב שלם.

נאמר בפסוק כח: "וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בָּפִיו..."

על פסוק זה ידועים דברי רש"י (בשם המדרש) בפירושו השני: "בפיו של עשו, שהיה צד אותו [עשו היה צד את יצחק במילותיו] ומרמהו בדבריו". לא נביא פירוש זה לילדים, מפני שאינו פשוטו של מקרא וכן מפני שאיננו רוצים לומר שיצחק היה כה תמים עד שסבר שעשו מדקדק במצוות (ראה רש"י על המילים "יודע ציד").

נסביר את המילים "...כִּי צִיד בָּפִיו..." כפשוטם, שיצחק היה רגיל לאכול בשר בעלי חיים שניצודו על ידי עשו ועל כן אהבו, כפי שפירש רש"י בפירושו הראשון (וכן פירשו אבן עזרא ורמב"ן): "...בתרגומו - בפיו של יצחק...", וכפי שתרגם **אונקלוס**: "...ארי מצידיה הוה אכיל...". על פי זה נסביר את אהבת יצחק לעשו באופן פשוט, שכך דרכו של

עולם שאב אוהב את בנו גם אם הוא רשע. נסביר שבפסוק זה באה התורה ללמדנו מדוע אהב יצחק את עשו אהבה יתרה.

בפסוק זה עולות שתי שאלות:

האחת – היתכן שמעלתו המיוחדת של יעקב נסתרה מעיני יצחק?
השניה – היתכן שיצחק אבינו התעלם מרשעותו של עשו רק בגלל שעשו הביא לו ציד?

על שאלות אלו השיב **בעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים"):

"יצחק ידע מרשעות עשו ולא היה נעלם ממנו דבר, אך עשה כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום: '...הוכח לחכם ויאהבך'... רק הוכח אותו לחכם ותאמר לו: הלא חכם אתה ולא יאות לחכם כמוך לעשות מעשים תעתועים כאלה. 'ויאהבך' - וישמע דברך ותמצא חן בעיניו.

וכזה היה התנהגות יצחק עם עשו: יודע היה יצחק כי עשו רשע הוא, ואם ידחנו כשתי ידיים יתפקר יותר, ועוד קיווה אולי ימשכנו בעבותות אהבה אליו ויחזירנו למוטב... על כן התקרב אליו ואכל מצידו, וכאשר יראה עשו כי אהבת אביו גדולה מאד אליו, לא יעז פניו נגדו לעשות בפרהסיא מה שאביו שונא... ודימה יצחק אולי יענהו עשו: 'אבי, הנני מתחרט על מעשי הרעים ולא אשוב עוד לעשות הרע בעיני ה' ובעיניך', ועוד דברים כאלה, דברי חרטה ותשובה."

נסכם ונאמר כי מספר סיבות הביאו לכך שיצחק אהב מאד את עשו:

- א. עשו דאג לו והביא לו אוכל שאהב לאכול, כפשט הכתוב.
- ב. יצחק ראה במעשהו של עשו דבר חיובי והוא הכבוד שנהג באביו.
- ג. יצחק התאמץ מאד לקרב את עשו ולהראות לו אהבה, כדי שיתחרט על מעשיו הרעים.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַרְבֵּקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב"

כתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "חיבה יתירה על חיבה מבעי. ולא שהיתה שונאת את עשו, אלא אוהבת את יעקב יותר ממנו... וגברה אהבתה המבעית ליעקב, לפי שהיה יושב אהלים".

על פי זה נסביר שרבקה לא שנאה את עשו אלא אהבה את יעקב יותר מעשו, מפני שיעקב הלך בדרך הטוב.

על כך הוסיף רשב"ם: "שהיתה מכרת בתומתו, וגם ממה שאמר הקדוש ברוך הוא: 'ורב יעבד צעיר'..."

כלומר רבקה אהבה את יעקב יותר מעשו משתי סיבות:

האחת - מפני שראתה שהוא איש תם, יושב אהלים.

והשניה - מפני שה' הודיע לה שהבן הגדול יהיה עבדו של הבן צעיר.

אהבתה של רבקה ליעקב היתה מתגברת והולכת, וכפי שאמרו חכמינו ז"ל **בפסיקתא זוטרתא**: "לא אמר 'אהבה את יעקב', אלא 'אוהבת' בכל יום ויום מתווספת לו אהבה על אהבתו".

לאור דבריהם נתאר לילדים את האהבה הגדולה שאהבה רבקה את יעקב, על היותו איש תם וירא ה', יושב אהלים ושוקד על התורה. יעקב הלך בדרכם הטובה של אברהם ויצחק ועל כן היתה האהבה אליו הולכת ומתחזקת מיום ליום.

כמובן גם יצחק אהב את יעקב בשל הליכתו בדרך אבותיו.

מכירת הבכורה ליעקב (פסוקים כט-לד)

נאמר בפסוק כט: "וַיֹּאדָם יַעֲקֹב נְזִיד וַיָּבֵא עֲשׂוֹ מִן הַשֶּׁדֶה וְהוּא עֵיפָה"

כתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "מרוחק הדרך וגודל הטורח בציר...".
נסביר שהמילה "עֵיפָה" כוללת גם רעב, וכדברי האבן עזרא: "כמעט
'...בְּאֵרֶץ עֵיפָה' (ישעיהו לב, ב) - רעב וצמא".

נאמר בפסוק ל: "וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם
הַזֶּה..."

כתב רש"י: "מן האדם האדם - עדשים אדומות...".

הרד"ק הוסיף שמסיפור זה אנו למדים על גרגרנותו של עשו:

"...והיה הסיפור הזה להודיע מעלת יעקב ופחיתות עשו וקלות
דעתו, וכי היה [עשו] גרגרן... ומרוב גרגרנותו לא שמר [לא
המתין] עד שיבשל הוא מצידו ויאכל, ותאב אל תבשיל העדשים
שמצא מתוקן...".

נאמר בפסוק לא: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָה כִּיִּם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי"

נעלה את השאלה: מדוע רצה יעקב לקנות את הבכורה?

נסביר לילדים שבקניית הבכורה לא התכוון יעקב להגדיל את ירושתו
מדין בכור הנוטל כפליים, וכפי שכתב הר"ן בדרשותיו (דרוש שני, עמ' ל):
"שמכירת הבכורה לא היתה נוגעת לדבר ממון כלל..." (לא כפירוש הראשון
המובא באבן עזרא).

על פי דבריו נאמר שיעקב רצה לקנות מעשו את המעלה הרוחנית
שיש בבכורה, וכפי שהמשיך הר"ן: "...ושמכירת הבכורה לא היה דבר
[ממוני או גשמי], כי אם לכבוד לבד, שיכבד הצעיר הכבוד הראוי לבכור...".
בדומה לכך כתב האבן עזרא: "...ויש אומרים שיש לבכור לעולם מעלה
על הצעיר, לקום מפניו ולשרתו כבן לאב".

נמשיך ונשאל: מדוע רצה יעקב לקחת לעצמו את מעלת הבכורה מעשו?

נסביר שיעקב הכיר את תכונותיו השליליות של עשו, שהיה איש ציד אכזר וערמומי ואיש שדה, שעסק בענייני העולם ולא הלך בדרך אבותיו. ביום שראה יעקב את עשו חוזר מהשדה ומבקש שיאכילהו כדרך שמאכילים בהמות (כדברי רש"י: "הלעיטני - אפתח פי ושפוך הרבה לתוכו, כמו ששנינו 'אין אוכסין את הגמל אבל מלעיטין אותו'"), הזדעזע יעקב והבין שלאיש כזה לא מגיעה מעלת הבכורה, וכפי שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "לא לצרות עין יעקב, אלא כדי להשתמש בשעת הכושר להעביר את הבכורה אליו, לפי שהוא היה ראוי לה יותר ממנו".

הר"ן הרחיב בעניין זה וכתב:

"...שאותו היום [שהגיע עשו מהשדה] מת אברהם, ובישל יעקב תבשיל ערשים להברות את האבל [יצחק]. ועשו לפי הנראה לא היה בפטירת אברהם כלל, לא דמעה עיניו למותו ולא נשבר לבו לאבל יצחק, אבל בא אליהם כחסר לב, בוזה דרכיו, והוא התעסק בשדה בשגעונותיו... אמר בדרך הזוללים: 'הלעיטני נא' וגו'. כלומר אפתח פי ואשפוך הרבה לתוכה כמו שכתב רש"י ז"ל... כי כבוד הבכור על הצעיר, הוא מצד היות האב מתחקה ונרשם יותר עליו [דרכו של האב בולטת יותר בהתנהגותו של הבכור], 'כי הוא ראשית אונו', ולכן יחוייב הצעיר לכבד האב הגדול... ולזה אמר יעקב בראותו רוע מעשיו, אחרי אשר אני מעלה אבותי על ראש תפארתם... 'מכרה כיום את בכורתך לי'... כי אין מן הראוי שתריח כל היום ריח שדך ואנכי הולך בעקבות אבינו, וכאשר יעלה על רוחך, תתנשא לאמר אשר עליך נקרא שם אבינו יותר ממני..."

בעקבות דברי הר"ן נסביר את גודל קלקולו של עשו וחוסר כבודו בדרך אבותיו, וממילא את רצונו של יעקב שהבכורה תהיה שייכת לבן הממשיך את דרך אבותיו.

עם זאת, נעדיף לא להביא לילדים את דברי חכמינו ז"ל שהביא הר"ן

בתחילת דבריו (הובאו גם ברש"י כאן), שבאותו היום נפטר אברהם ועשו לא הצטער על כך, דברים המעצימים את רשעותו של עשו, שכן בגיל הצעיר עלולים הילדים להתבלבל בסדר הפסוקים, שהרי על מיתתו של אברהם אבינו כבר למדנו בסוף פרשת חיי שרה (לדברי חכמינו ז"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה ואברהם ראה את יעקב ועשו).

כמו כן כשיטה אנו מעדיפים להשאר נאמנים לפשוטו של מקרא, ובפסוקים לא נזכר שאברהם אבינו מת באותו היום. חכמינו למדו זאת ברמז ("מִן הָאָדָם הָאָדָם" - רמז לתבשיל אבלים). בגיל בוגר יותר נביא כמובן דברים אלו, ובכך נוסף ונחזק את צדקת מעשהו של יעקב.

נאמר בפסוק לב: "וַיֹּאמֶר עֲשׂו הֲגַה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְכָרָה" נמשיך להסביר על פי הר"ן, שבאותה השעה שחזר עשו, אחר ש"התעסק בשגעונותיו", אפילו הוא הבין שאינו ראוי לבכורה שכן הוא אינו דומה במעשיו לאבותיו, וכן אינו ראוי שיקרא שם על שמו:

"...ועשו התבונן בעצמו ממעשהו אשר בחר בו, ואמר 'הנה אנכי הלך למוות ולמה זה לי בכרה', ענינו שהטובים ילכו לעולם בדרך אבותיהם הטובים... לא בחרתי לכת בדרך אבותי אשר תפארתם לשבת בית, אבל אהבתי להיות למוד מרבה, הולך על נפשי על מעונות אריות לצוד ציד, ומה בצע כי יקרא שם אבותי עלי ולא דרכיהם - דרכי...".

נאמר בפסוק לג: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׁבַעָה לִי כִּי־אֵם..."

בטעם השבועה שהשביע יעקב את עשו, כתב החזקוני: "שאינך חוזר בכך, לא תחזור בכך להיות מערער עליה מן היום הזה ולהבא, ועל ידי כן תתקיים המכירה, שאלמלא כן יוכל עשו לומר: 'חוזר אני כי...'. "

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכַּר אֶת בְּכֹרְתוֹ לְיַעֲקֹב"

אמנם מעלת הבכורה של הבכור איננה דבר ממש, ואין הקונה מקבל בידו דבר מהמוכר, מכל מקום מכירת הבכורה על ידי עשו פירושה

הסכמה גמורה בלב שיעקב יקבל את המעלה. בשבועתו ביטא עשו את זלזולו בבכורה ואת מחויבותו להסכם זה לעולם.

נאמר **בפסוק לד**: **וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנֵזִיד עֲדָשִׁים... וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה**

כתב הרמב"ן: "...וזה סיבת כיווי הבכורה, כי אין חפץ בכסילים רק שיאכלו וישתו ויעשו כחפצם בעתם, ולא יחושו ליום מחר...".
והר"ן כתב: "...ושמח [עשו] בנפשו למה שמילא כרסו וכיוזה הבכורה, גם אחרי לכתו לא נחם על סבלותו ורעתו לומר: 'מה עשיתי'?...".

לאור דבריהם נדגיש לילדים את הבוז שביטא עשו כלפי הבכורה, בז המעיד על שפלותו ורשעותו (כדברי רש"י: "העיד הכתוב על רשעו...") ועל כך שאינו ראוי לבכורה.

הלימוד על מכירת הבכורה לאור דברי הר"ן והמפרשים
ישפוך אור על מעשיו של יעקב.

המסרים העולים מפרק כה

הריונה של רבקה:

1. יצחק נקרא בנו של אברהם ולא ישמעאל.
2. צדקותו של יצחק -
 - א. היה צדיק כאביו אברהם והלך בדרכיו.
 - ב. העתיר בתפילות רבות לה' שיפקוד אותו ואת רבקה בבן.
3. צדקותה של רבקה -
 - א. לא למדה ממעשיהם הרעים של בני משפחתה ובני עירה.
 - ב. התפללה לה' שיתן לה וליצחק זרע.
4. אהבת ה' ליצחק והשגחתו עליו - ה' קיבל את תפילתו של יצחק.
5. צדקותה של רבקה - היתה מוכנה לסבול את צער ההריון ולא התחרטה עליו.
6. האמונה של רבקה - הלכה לדרוש את ה' כי ידעה שהכל מאתו.
7. אהבת ה' ליעקב - מדבריו לרבקה "ורב יעבד צעיר".

הולדת יעקב ועשו:

1. תמימותו של יעקב - נקרא "איש תם" - איש אמת, ישר והגון.
2. שקידתו של יעקב בתורה - על יעקב נאמר "יושב אהלים".
3. אהבת יצחק לבנו עשו - על אף שידע על גודל רשעותו.
4. צדקותו של יצחק - התאמץ להחזיר את בנו עשו בתשובה.

5. האמון של יצחק בבנו - יצחק האמין בעשו שיעשה תשובה.
6. אהבת רבקה לבנה - רבקה אהבה את יעקב מפני שהיה איש תם ויושב אוהלים, ועליו הבטיח לה ה' שרב יעבוד צעיר.

מכירת הבכורה ליעקב:

1. חכמתו של יעקב - נהג בחכמה וקנה את הבכורה מעשו, שמעלת הבכורה לא התאימה לו.
2. הכרתו של עשו שאינו ראוי לבכורה - על פי דבריו של עשו "...הנה אנכי הולך למות..." והסברו של הר"ן.

פרק כו

בפרקנו חמישה נושאים עיקריים:

1. התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו
2. ישיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך
3. חפירת הבארות בנחל גרר
4. כריתת הברית בין יצחק לאבימלך
5. נשי עשו החתיות

התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו (פסוקים א-ה)

נאמר בפסוק א: "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעַב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְיָמֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה"

נביא את דברי רש"י (בפסוק ב), שיצחק התכוון לרדת למצרים: "שהיה דעתו לרדת מצרימה כמו שירד אביו בימי הרעב..."/, ונסביר שיצחק התכוון להתעכב מעט בגרר ולהמשיך הלאה למצרים.

נוסיף ונאמר שיצחק הלך בדרכי אביו והתכוון לרדת למצרים רק כשהגיע למצב של סכנה מהרעב, וכפי שכתב הרלב"ג: "...להודיע כי הרעב היה כבד מאד, עד שלא היה רעב כמוהו בארץ מלכד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם... ולזה הוכרח יצחק לצאת מהארץ ההיא...".

בלימוד זה נדגיש את האהבה לארץ ואת הרצון שלא לעזובה.

נאמר בפסוק ב: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'..."

בפסוק זה אנו נפגשים לראשונה עם הדיבור האלקי ליצחק (בפרשה הקודמת הוזכר שה' בירך את יצחק אחרי מות אברהם, ובתחילת הפרשה למדנו שה' קיבל את תפילת יצחק, אך עד עתה לא נזכר שה' דיבר עם יצחק).

נציין שבמשך הדורות דיבר ה' רק עם אנשים מיוחדים, שהיו במדרגה עליונה.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיֹּאמֶר אֵל תִּרְדּוּ מִצְרַיִם..."

כתב רש"י: "...שאתה עולה תמימה [לאחר מעשה העקדה, שם ציווה ה' את אברהם "והעלהו שם לעולה"], ואין חוצה לארץ כדאי לך".

לאור דברים אלו נסביר שה' ציווה את יצחק לא לעזוב את הארץ מפני קדושתה והתאמתה לו, שכן יצחק נתקדש כקרובן בעקידה, ואדמת חוץ לארץ טמאה היא ואינה ראויה לו.

בלימוד זה נחזק בעיני הילדים את קדושתה של ארץ ישראל ואת גדולתו המיוחדת של יצחק.

נאמר בפסוקים ב-ג: "...שָׁכַן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי. גֹּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת..."

כתב הרד"ק: "ומה שאמר: 'שכן בארץ'... ואחר כן אמר: 'גור', לחזק לו המצוה שלא יצא מן הארץ, לא עתה ולא לעולם..."

כלומר כפילות הציווי שלא לעזוב את הארץ, באה כדי לחזק את ישיבתו של יצחק בארץ ישראל, שלא יצא ממנה כל חייו.

נאמר בהמשך הפסוק: "...כִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְּנֶנּוּ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל..."

נשאל: מדוע אמר ה' ליצחק "כָּל הָאֲרָצוֹת" בלשון רבים, הרי ארץ כנען אחת היא?

נענה על פי הרמב"ן: "...ונגור עתה בארץ הזאת, בארץ כנען, אשר תכלול עמים רבים וארצות רבות..."

כלומר בארץ כנען ישנם עמים רבים ולכל עם יש ממלכה הנחשבת כארץ בפני עצמה.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיד"

נסביר **כרמב"ן**, שה' הבטיח ליצחק שיקיים את השבועה שנשבע לאברהם על נתינת הארץ לו ולזרעו, כדי להראות את אהבתו הגדולה ליצחק, וכך כתב:

"אין צריך שיבטיח הקדוש ברוך הוא את יצחק שלא יעבור השבועה שנשבע לאביו, כי לא אדם הוא להינחם [להתחרט]... ונראה שזה המאמר 'והקמתי את השבועה' יחשב שבועה, ולכן תמיד יאמר בתורה 'הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב'... כי לא מצאנו שבועה ליצחק בלתי זאת, ורצה הקדוש ברוך הוא להישבע לכל אחד מן האבות [על הארץ], להודיע שראוי כל אחד לכרות עמו ברית, ושתהיה זכות כל אחד עומדת לפניו עם זרעם, כי אף על פי שהראשונה [שהשבועה הראשונה לאברהם] תספיק, תוספת זכות וכבוד הוא להם..."

על פי דברי הרמב"ן נציין שכל מקום בתורה שנזכר שה' נשבע ליצחק, מקורו בפסוקנו.

נאמר **בפסוק ד**: "וְהִקְמַתִּי אֶת זֶרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם..."

נסביר שהברכה ליצחק שזרעו יהיה ככוכבים היא גם בכמות וגם באיכות, שיהיו רבים וחשובים, וכפי שכתב **האברבנאל**: "והוא הריבוי בכמות ובמעלתם". **והנצי"ב** כתב: "...שיהיו גדולי המעלה, ככוכבי השמים, המאירים לרבים..."

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְנָתַתִּי לְזֶרְעֲךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ הַזֹּאת..."

כתב **האברבנאל**: "ולא יקשה עליך היעוד הזה [ההבטחה שזרעך ירבה

ככוכבים] בחשך כי בניך הם מתי מספר, ואיך יירשו את כל הארצות האלה, כי הנה אני ארכה את זרעך ככוכבי השמים...".
 כלומר ה' הבטיח ליצחק שבניו יהיו רבים מאד, ויוכלו ליישב את כל חלקי הארץ.

נאמר **בהמשך הפסוק: "...וְהִתְבָּרְכוּ בְזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ"**

כתב רש"י: "אדם אומר לבנו: 'הא זרעך כורעו של יצחק'...".
והאברבנאל כתב: "ולא תחוש גם כן לשנאתם ואיבתם לזרעך בהיות יורש את ארצם, כי הנה אף על פי שזרעך יירשו את ארצם, יתברכו בהם כל גויי הארץ".

נאמר **בפסוק ה': "עֵקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרֹתַי מִצֹּטֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי"**

בפסוק זה מציין ה' את צדקותו הגדולה של אברהם. בחמישה דברים באה לידי ביטוי צדקות זו: בשמיעתו בקול ה', בשמירת משמרתו, בשמירת מצוותיו, בשמירת חוקותיו ובשמירת תורותיו.
 בדברי המפרשים אנו מוצאים הסברים שונים לרשימת הדברים:
הרשב"ם הסביר: שמע בקול ה' - בעקדה, שמר משמרותי - בברית המילה, מצוותי - שמונה ימי מילה, חוקותי ותורותי - מצוות ניכרות ומובנות כמו גזל, דינים והכנסת אורחים.
והרד"ק כתב:

"עֵקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקֹלִי - ...ששמע בקולי לכל אשר ציוויתי, אפילו לעקוד את יחידו. מצותי, חקותי ותורותי - כלל לכל מצוות השכל המפורסמות ושאינן מפורסמות, גם יש בשבע מצוות שנצטוו בני נח, שאין מעמם נגלה אלא לחכמים..."

פירושים אלו יוצרים רושם מיוחד באשר לצדקותו של אברהם, ששמע בקול ה' בכל אשר ציווהו, גם בדברים הקשים ביותר, ושמר את כל המצוות, המובנות ושאינן מובנות, בין אדם למקום ובין אדם לחברו.

בפסוק זה עולה השאלה: מדוע תלה ה' את הבטחתו ליצחק בזכות אברהם, הרי גם יצחק היה צדיק גדול, ירא ה' ובעל זכויות רבות? נסביר, שה' תלה את ההבטחות בזכות אברהם מפני שאברהם היה הראשון שהכיר את בוראו ולימד את כל הבריות להאמין בה' ועל כן זכותו של אברהם קודמת לכולם. ליצחק שבא אחריו כבר היתה דרך סלולה ללכת בה (ראה עקדת יצחק).

פסוקים אלו מלמדים על האהבה הגדולה של ה' לאברהם ויצחק ועל צדקותם, ועל כן נרחיב בלימודם ונשננם.

ישיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך (פסוקים ו-יז)

נאמר בפסוק ו: "וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֵרָר"

בפסוק זה רואים את צדקותו של יצחק ששמע בקול ה' ונשאר בגרר, וכפי שכתב האבן עזרא: "עשה כאשר ציווהו ה'".

ואור החיים הוסיף שכדי לקיים את מצוות ה' ביטל יצחק את תוכניתו לרדת למצרים: "לומר שקיים מאמר הבורא ברוך הוא, וביטל מחשבתו שקדמה לו".

לאור דבריהם נסביר שיצחק ויתר על השפע שבארץ מצרים, כמו שכתב הרד"ק: "...לפי שיש שם שובע גדול יותר משאר הארצות, לפי שהנהר משקה אותו...", ושמע בקול ה' למרות הרעב שהיה בגרר, כפי שכתב רש"י (בפסוק יב): "בשנה ההיא - אף על פי שאינה בתקנה, שהיתה שנת רעבון... שהארץ קשה והשנה קשה".

בלימוד זה נעורר את הילדים לשמוע בקול ה' גם בזמנים שהדבר קשה.

נאמר בפסוק ז: "וַיִּשְׁאַלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאַשְׁתּוֹ..."

כאן נשוב ונדבר על האופן בו ראוי לקבל אורח, בדומה למה שהזכרנו בירידתו של אברהם למצרים (פרשת וירא, פרק יג). נאמר שמצופה היה מאנשי גרר, ובראשם ממלכם אבימלך, שיערכו קבלת פנים מכובדת ליצחק ויציעו לו מאכל ומשתה ומקום לנוח ולישון. גם כאן נגנה את חוסר הצניעות שגילו אנשי גרר, כששאלו את יצחק על אשתו.

נאמר בפסוק ח: "וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים..."

נאמר שהפלשתים לא העזו לקחת את רבקה, מפני שזכרו מה קרה לפלשתים כאשר לקח אבימלך את שרה, וכפי שכתב האברבנאל: "...אבל אנשי הארץ, עם כל זה לא מלאם לבם לקחת את רבקה, לא להם ולא למלך, כי היו נשמרים כבר מענין שרה ממה שקרה לה עם אבימלך".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּשְׁקֶף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וַהֲנִה יִצְחָק מִצַּחֵק אֶת רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ"

נפרש כאור החיים: "פירושו, מעשה חיבה הנעשית בין איש לאשתו...". והאברבנאל כתב: "...אבל רואה אותם מצחקים ומהתלים, והיה לו עמה מן הקרוב והרמיוזות, מה שלא יתכן שיהיה לאדם עם אחותו...". כלומר יצחק גילה חיבה לרבקה כדרך שאיש נוהג עם אשתו, וכך הבין אבימלך שרבקה היא אשתו.

נאמר בפסוק י: "וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה זֹאת עָשִׂיתְ לָנוּ בְּמַעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אֶת אִשְׁתּוֹ..."

נבקר את אבימלך על מעשיו: על האשמתו את יצחק במקום לבקש סליחה על שלא קיבל פניו במאכל ובמשתה, וגם על כך שראה את לקיחת רבקה בכוח, כדבר מובן מאליו.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אֲשֶׁם"

כתב הרד"ק: "...כי בדבר הזה כולנו היינו לוקים בעבורך, כי אתה גדול ואהוב לה'..."

על פי דברי הרד"ק נשמיע לילדים את גדולתו של יצחק, שאף הגויים הכירו שהוא אהוב לה'.

נאמר בפסוק יב: "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֵמָּה וַיִּמְצָא בְּשָׂנֵה הַחֵמָּה מַאֲה שְׁעָרִים וַיִּבְרַכְהוּ ה'"

כתב רש"י:

"בארץ החממה, בשנה החממה - שניהם למה? לומר שהארץ קשה [לזריעה] והשנה קשה [שנת בצורת ורעבון]. מאה שערים - שאמרו [העריכו את הארץ] כמה [תבואה] ראויה לעשות, ועשתה על אחת שאמרו מאה..."

נפרש את המילה "שערים" מלשון לשער, להעריך ולא מלשון שער כניסה לבית), ונסביר שהשדה הצמיח תבואה פי מאה ממה שהעריכו החקלאים בגרר שעתיד שדה זו להוציא, וכדברי רבנו אברהם בן הרמב"ם: "...וזה פלא גדול..."

בפסוק זה נצביע על השגחת ה' הגדולה ואהבתו ליצחק, כפי שכתב הרלב"ג:

"לפרסם שהשם יתברך משגיח בדרכים בו בכל ענייניהם, עד שכבר הגיע מן ברכת ה' יתברך ליצחק שכבר מצא בארץ החממה שהיתה רזה... מאחד ממה שזרע - מאה. והנה מדר זה יצחק, לפרסם עוצם אהבת ה' יתעלה לדרכים בו..."

נאמר בפסוק יג: "וַיִּגְדַּל הָאִישׁ..."

נשאל את הילדים: במה גדל יצחק?
נסביר כרד"ק, שגדל "בעושר וברכוש רב".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיֵּלֶךְ הַלֹּדֶף וַיְגַדֵּל..."

את גדילת יצחק ברכוש נסביר בשתי דרכים:

האחת – ה' הוסיף לברכו בכל יום יותר מאתמול (על פי האלשיך).

השניה – יצחק לא הפסיד בעסקיו כלל, וכפי שכתב **המלבי"ם**: "שלא קרה לו הפסד בשום פעם...".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...עַד כִּי גָדַל מְאֹד"

כתב **הנצי"ב**: "עשירות למעלה מן הרגילות אפילו במלכים...".

כלומר יצחק הגיע לעושר גדול יותר מן המלכים העשירים שמלכו בתקופתו.

ורש"י כתב: "שהיו אומרים: ובל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך".

נסביר שהפלשתים העדיפו את הזבל (ההפרשה) של פרדותיו של יצחק יותר מזהב וכסף של אבימלך, מפני שכאשר שמו זבל זה בשדותיהם, תבואותיהם התברכו עד שהעשירו מכך רבות, וכדברי **הרד"ל**: "על ידי זבל המקנה היה הצלחת עבודה בשדה".

בפסוק זה נדגיש את אהבתו הגדולה של ה' ליצחק, שבירכו בברכה כה גדולה, ונלמד את הילדים שהשומע בקול ה' זוכה לברכה, וככל שמעשיו כרוכים בהתגברות על קשיים – השכר גדול יותר.

נאמר **בפסוק יד**: "וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר..."

תבואתו של יצחק היתה כה רבה, עד שמכר ממנה כמויות גדולות וקיבל תמורתה עדרי צאן ובקר רבים.

נאמר **בהמשך פסוק**: "...וַעֲבָדָה רַבָּה..."

נוכל לפרש בשתי דרכים:

א. "עבודה" מלשון עבודת שדה – היתה ליצחק עבודה רבה בשדותיו

בגלל ברכת ה', כפי שכתב הרשב"ם: "עבודת שדה וזרמים...", וכך גם ברד"ק: "היה לו עבודה גדולה בארמה...".

ב. "עבודה" מלשון עבדים - יצחק קנה עבדים רבים שיטפלו ברכושו הרב, וכדברי האבן עזרא: "עבדים ושפחות שיעבדוהו...".

נאמר בהמשך פסוק: "...וַיִּקְנֵאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים"

נגנה את הפלשתים על קנאתם ביצחק במקום לכבודו. מצופה היה שינהגו בו כבוד גדול, מתוך הכרה במעלתו ומתוך הכרה בהשגחת ה' עליו בריבוי נכסיו למרות הרעב. יתרה מזו, ראוי היה שיכירו לו טובה על שהיטיב להם בזמן הרעב במוכרו להם את תבואתו.

נאמר בפסוק טו: "וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אָבִיו בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו סָתְמוּם פְּלִשְׁתִּים..."

אברהם אבינו חפר בארות לא רק למען בני ביתו ומקנהו, אלא גם כדי להשקות את העוברים והשבים, ובארות אלו סתמו הפלשתים בגלל קנאתם ביצחק.

נשמיע לילדים כמה קשה מידת הקנאה, המביאה את האדם לפגוע במקורות החיים של הזולת ואף במקורות החיים של עצמו, כדברי בעל צרור המור: "...עד שכסיבת קנאתם עשו רע לעצמם... אף על פי שהיו נהנים מהם [מהבארות], וזה מעין [דברי המשנה]: 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם'".

נאמר בפסוק טז: "וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עֲצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד"

כתב הרמב"ן (פסוק יד): "...אמר לו: 'גם לי, שאני המלך, אין בביתי מקנה ועבודה כמוך, וחרפה היא לנו להיות בית גדול מבית המלך'".

נגנה את אבימלך על קנאתו ביצחק ועל גאוותו, ועל כך שבמקום לכבד את יצחק דאג לסלקו, כדי שלא יהיה בממלכתו אדם עשיר ממנו.

נגנה את מידת הקנאה ובכך נלמד את הילדים להתחזק בהפכה, במידת האהבה והעין הטובה כלפי הזולת, כפי שאברהם דאג לבארות מים לפלשתים וכפי שיצחק דאג לפלשתים לתבואה בימי הרעב.

חפירת הבארות בנחל גרר (פסוקים יח-כה)

נאמר בפסוק יח: "וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתַּמּוּם פְּלִשְׁתִּים..."

נסביר שיצחק חפר הרבה בארות כי היה לו מקנה רב, צאן ובקר ועבדים רבים, והיה צריך להשקותם, כמבואר ברבנו בחיי: "...[פלשתים סתמו את] כל הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, כדי שלא יוכל יצחק להועיל עצמו בהן, ולהשקות זרעיותיו ומקנהו..."

נדבר על הכבוד הגדול שנהג יצחק באברהם אביו, שחפר מחדש את בארותיו וגם קרא להן באותם שמות שקרא אביו, כדברי רבנו בחיי שם בהמשך: "...ועשה בן לכבוד אביו, וממה שהתורה הודיעה זה נראה שנחשב לו לזכות..."

נדגיש באוזני הילדים את הכבוד שעשה יצחק לאברהם אביו, בכך שהוא ממשיך ללכת בדרכיו.

נציין גם את גבורתו של יצחק ובטחונו בה', שחפר את הבארות ולא פחד מהפלשתים, על אף שסתמו אותן בכוונה, וכדברי העקדת יצחק:

"...וקרא להם שמות כשמות שקרא להן אביו, שיהיה מפורסם לכל, שעם שכבר סתמום, חזר ופתחם וקראם בשמותם, כלומר: אלו הם

אשר היה עליהם ערער ונשארו עמו, וזה ודאי הוא לו גבורת לב
מאת האל המשגיח עליו, באשר הוא עמו...".

ובעל צרור המור כתב: "...וזה להורות על מעלתו וגובה לבו, שכמה
באלקיו וחזר לחפור הבארות על כרחם...".

נאמר בפסוק יט: "וַיִּחְפְּרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים"

כתב האבן עזרא: "מים חיים - שהם נובעים תמיד".

והמלבי"ם כתב: "שאחר כך לא הספיקו בארות של אברהם, כי היה
מקנה יצחק רב ממקנה אברהם, וחפרו שם עוד בארות...".

לסיכום נשאל את הילדים מדוע הרחיבה התורה לספר באריכות על
חפירת הבארות על ידי יצחק, ונביא ארבע נקודות שרצתה התורה
להדגיש בסיפור זה:

א. להראות כמה גדולה היתה הברכה שבירך ה' את יצחק - צאנו
ורכשו גדלו והתרבו עד שעבדי יצחק נזקקו לחפור בארות נוספות על
אלו שהיו.

ב. עיסוקו של יצחק ביישובו של עולם - יצחק חפר בארות כדי
להשקות את השדות ואת הצאן ובכך להרבות את פיתוח היישוב בנחל
גרר, וכדברי חכמינו ז"ל במדרש חפץ: "גדולים הצדיקים שהן מבקשים
ישוב העולם...".

ג. דאגתו של יצחק לעוברי הדרכים - יצחק רצה להיטיב עם עוברי
הדרכים בארץ הנגב החמה והיבשה, לכן חפר בארות כדי להשקות
אותם ולהרוות את צמאונם. יצחק גם קירב את הבריות לעבודת ה',
וכאשר התארחו אצלו לשתות ולאכול משך את ליבן בענייני אמונה
ויראת ה'.

ד. הדגשת יצחק את בעלותו על הארץ - יצחק רצה להראות
לפלשתים שה' נתן לו את הארץ והוא בעל הבית עליה, וכדברי
האברבנאל: "ואמנם לקיים מה שנאמר לו עוד: 'כי לך ולזרעך אתן את כל
הארצות האל', סיפר הכתוב הענין מהבארות ויציאתו מנרר... הנה יצחק הלך

משם, אבל לא נתרחק מן העיר... אבל ישב שם על כרחם, ולא עוד אלא ששב וחפר הבארות אשר חפרו בימי אברהם... וכדי להשתרר עליהם יותר, קרא להם השמות שקרא להם אביו, להודיע שלא היו חדשים... שנבח ידו היה עושה זה... ואף על פי שרועי גרר רבו על אותו באר מים חיים... עם כל זה נשאר הבאר ההוא עם רועי יצחק, עם היות שהתעסקו עמו... ולפי שכל הדברים עשה יצחק בגודל לבב, כאילו הוא היה אדון הארץ...".

נאמר בפסוק כ: "וַיְדַבְּרוּ רְעֵי גֵרָר עִם יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם..."

נערוך השוואה בין רועי גרר לרועי יצחק: רועי גרר היו רשעים, בעלי שנאה ומריבה, ולמרות שעבדי יצחק עמלו רבות על חפירת הבאר בארץ צחיחה ואדמה קשה, רצו לגזול אותה מהם. רועי יצחק לעומת זאת היו ראי ה', וכפי שאמרו חכמינו ז"ל שבדומה לאברהם גם יצחק גייר רבים מבני דורו, ובוודאי חינך גם את עבדיו להיות עובדי ה'.

נאמר בהמשך פסוק: "...וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ"

בעקבות דברי האברבנאל שלעיל, נאמר לילדים שיצחק קרא בשם לבאר כדי להודיע שהיא שלו והוא האדון על הארץ שה' הבטיח לו. בעניין העושה נאמר שיצחק התווכח עם הפלשתים והוכיח להם שהבאר שלו. הוכחתו היתה מכך שהמים בבאר היו מים חיים הנובעים מתוך האדמה ולא מים שזרמו מהעיר גרר, וכדברי הנצי"ב: "היה זה רוב הדברים אשר הוכיח יצחק כי מים חיים המה, והמה נתווכחו עמו, וזה מיקרי [נקרא] עשק".

מפסוקים אלו עולה שיצחק לא רב עם הרועים ולא גרשם, כמבואר במלבי"ם (בפסוק יז): "וילך משם יצחק - הגם שהיה עצום על ידי רוב עבדיו, והיה יכול לעמוד נגדו [נגד אבימלך, וקל וחומר שהיה יכול לעמוד מול רועיו]...".

נדגיש לילדים את מידת אהבת השלום של יצחק ואת דרך התמודדתו עם רועי גרר, בדיבור ושכנוע ולא על ידי כוח.

נאמר בפסוק כא: "וַיִּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרַת..."

נסביר שיצחק איננו מוותר על הבאר שחפר, אלא משאירה ביד עבדיו וחופר באר אחרת, וכך כתב העקדת יצחק: "...ועם כל זה נשאר הבאר עם עבדי יצחק וקרא שמה עשק לומר שהתעשקו עמו, ונצח אותם...".

נאמר בפסוק כב: "וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם..."

כתב המלבי"ם: "לכן העתיק את מקנהו מן המקום ההוא, אחר שראה שעומדים לשמן לו, וכבוד לאיש שבת [להתרחק] מריב, התרחק משם, ושם [ואז] חדלה המריבה".

לפי דבריו נסביר שיצחק עבר למקום אחר כדי להתרחק מן המריבה, אך עם זאת לא ויתר על שתי הבארות הראשונות והשאירן ביד עבדיו.

נאמר בהמשך פסוק: "...וַיִּחְפְּר בְּאֵר אַחֲרַת וְלֹא רְבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר בִּי עֲתָה הִרְחִיב ה' לָנוּ וּפָרִינוּ בְּאֶרֶץ"

נשמיע לילדים את השמחה העולה מדברי יצחק במקום החדש, בו לא היו מריבות.

נאמר בפסוק כד: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִרְהָם אָבִיד אֶל תֵּיבָא בִּי אֶתְדָּ אֲנֹכִי..."

נסביר שה' מחזק את יצחק שלא יפחד מהפלשתים שגירשוהו ורבו עימו, וכפי שכתב הרד"ק: "וירא - לחזק את לבו, שלא יירא מאשר הריבו עמו על חפירת הבארות, הכתיחו שיברכהו ויצליחהו עד שהשוטנים [השונאים] אותו יבואו לפניו להשלים עמו...".

נדגיש לילדים שעל אף שה' הבטיח לנו את הארץ אנו צריכים להתחזק ולעשות מעשים כדי שתהיה בידינו ולא לוותר עליה לגויים שסביבנו. כאשר אנו נוהגים כך, ה' מסייע בידינו ושומר עלינו.

נאמר בפסוק כה: "וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'..."

כתב הרד"ק: "כמו שהיה אברהם עושה".

והרמב"ן כתב בפרשת לך לך (יב, ח):

"...והנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח, את שם ה' מודיע אותו ואלהותו לבני אדם... ועתה כשבא בארץ הזאת שהובטח בה... היה למוד ללמד ולפרסם האלוקות, וכן אמר הכתוב ביצחק כאשר הלך אל נחל גרר והובטח 'אל תירא כי אתך אנכי', שבנה מזבח ויקרא בשם ה', כי בא במקום חדש אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו, והגיד כבודו בגויים ההם... וכך אמרו בבראשית רבה: 'מלמד שהקריא שמו של הקדוש ברוך הוא כפי כל בריה'".

על פי דבריהם נסביר לילדים את המילים "...וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'..." כפי שהסברנו אצל אברהם, שיצחק לימד את בני האדם להכיר את גדלות ה', אחדותו, טובו והשגחתו בעולם, ועמל לעקור מהם את האליליות ומנהגיה הרעים וכן לימדם את שבע מצוות בני נח, כפי שעשה אביו.

כריתת הברית בין יצחק לאבימלך (פסוקים כו-לג)

נאמר בפסוק כו: "וַאֲבִימֶלֶךְ הַלֵּךְ אֵלָיו מִגְרָר וְאַחֲזָת מִרְעֵהוּ וּפִיכַל שָׂר צָבָאוֹ"

פירש רש"י: "כתרגומו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהבי..."

כלומר אבימלך בא עם חלק מאוהביו.

נאמר לילדים שבכך התקיימה הבטחת ה' ליצחק, שאמר לו: "אל תירא כי אתך אנכי", וכפי שכתב הרמב"ן: "...ואז נתן ה' בלבם, שהלך לפניו המלך בכבוד גדול יותר..."

נאמר בפסוק כז: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מִדּוּעַ בָּאתָם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי..."

נסביר שיצחק אמר לאבימלך ואנשיו דברים קשים כדי להוכיחם על רוע מעשיהם, וכפי שכתב הרלב"ג: "...שאינן ראוי לאדם שיהיה אחד בפה ואחד בלב, הלא תראה יצחק לא החניף אבימלך בבוא אליו, אבל הוכיחו על בואו אליו, והוא שנאו ושלחו מעמו".

נראה לילדים גם את גדולתו של יצחק אבינו, שלא פחד מהמלך ומשריו, וכדברי בעל צרור המור: "והוא [יצחק] בגודל לבבו לא שת לבו למלך ושרים...".

נאמר בפסוק כח: "וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רְאִינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ..."

נסביר כחזקוני: "ראינו כשעמדת בגרר נתברכה הארץ מאה שערים, וראינו עבשיו אחרי שהלכת משם שפסקה ממנה ברכתה, ואין הדבר תלוי אלא בכך, כי היה ה' עמך".

נאמר בהמשך פסוק: "...וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אֱלֹהֵי בְּיֹנְתֵינוּ בְּיִנְיָנוּ וּבְיַד וּנְכֻרְתָּהּ בְּרִית עִמָּךְ"

נשאל את הילדים: מדוע רצו אבימלך ואנשיו לכרות שוב ברית עם יצחק, הרי אברהם כרת עמהם ברית ונשבע להם שלא יגרשם מן הארץ? נענה כרמב"ן, שהם פחדו שיצחק פטור מקיום השבועה אחר שהם עצמם הפרו אותה, וכך כתב:

"...ועתה אמרו בלבם: בעבור שהפרנו אנחנו את בריתנו עם יצחק ושלחנוהו מעלינו, גם הוא יפר בריתו עמנו ויגרש זרעו את זרעינו מן הארץ, ולכן עשו עמו ברית חדשה, והתנצלו לאמר שלא הפרו הברית הראשונה, שלא עשו עמו רק טוב...".

נאמר בפסוק כט: "אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רְעָה כְּאֲשֶׁר לֹא נִגְעֲנוּךָ וּכְאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב..."

נבקר את אבימלך על דבריו אלו. וכי עשה עם יצחק רק טוב? הרי

במקום להתחרט על מעשהו ולבקש סליחה על הצער וההשפלה שגרם לו, גרשו מעל פניו.

נאמר בפסוקים ל-לא: "וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתָּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ. וַיִּשְׁבְּמוּ בַּבֶּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו..."

נראה את צדקותו של יצחק שסלח לאבימלך על מעשהו, ואף היטיב עמו ועם רעיו: הכין להם סעודה, נתן להם ללון אצלו, נשבע להם ואף ליווים לדרכם בשלום, וכדברי הנצי"ב בהקדמתו לחומש:

"...וזה שבח האבות, שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר, עוד היו ישרים, היינו שהתנהגו עם אומות העולם, אפילו [עם] עובדי אלילים מכווערים, מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה... וכן ראינו כמה נח היה יצחק אבינו להתפיים ממשנאיו, ובמעט דברי פיוס מאבימלך ומרעיו, נתפיים באופן היותר ממה שבקש ממנו..."

ובפירושו לפסוקים אלו כתב הנצי"ב:

"ויעש להם משתה - בדרך הצדיקים להתפיים בנקל ולהמצא למי שמבקש שלום... וישלחם יצחק - בהלווייה ואותות אהבה, עד וילכו מאתו בשלום' - יותר ממה שבקשו ממנו שלא יעשה עמם רעה, אלא גם הוסיף אהבה ושלום..."

עם זאת נדגיש שיצחק עשה כל זאת לאחר שראה שבקשת השלום של אבימלך ואנשיו אמיתית וכנה, אך אם היה רואה שאינם מתחרטים - לא היה סולח להם.

נציין שבברית שכרת יצחק עם אבימלך, לא נתן יצחק שום חלק מהארץ שה' הבטיח לו, ואף כשנשבע שהוא וזרעו לא ילחמו באבימלך ובעמו היתה השבועה רק לתקופה של שלושה דורות.

נאמר בפסוק לב: "וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל אֲדוֹת הַבָּאָר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאֵנוּ מַיִם"

נסביר כרמב"ן שבאר זו היא הבאר שנזכרה בפסוק כ"ה: "הוא האמור בו למעלה וזיכרו שם עבדי יצחק באר, כי החלו לחפור אותו, ובא אבימלך אליו בימים, וביום הברית בלכתם ממנו בשרוהו כי מצאו מים".

ההודעה על מציאת הבאר היתה בשורה טובה ומשמחת, כפי שמשמע מהמילים "...מִצָּאֵנוּ מַיִם", מהדגשת התורה שעבדי יצחק באו לבשר בשורה זו ומכפל המילים המתארות את הבשורה: "וַיִּגְדּוּ לוֹ... וַיֹּאמְרוּ לוֹ...".

נאמר לילדים שחפירת הבארות היתה בשורה חשובה משום שלבארות היתה חיוניות רבה עבור יצחק ובני ביתו, מקנהו ואורחיו הרבים. נוכל להוסיף ולומר שעבדי יצחק שמחו בכך שמצאו מים, מפני שגם הם היו שותפים במצוות הכנסת האורחים ובהטבה עם עוברי הדרכים.

נאמר בפסוק לג: "וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שֵׁם הָעֵיר בָּאָר שִׁבְעָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה"

"שִׁבְעָה" הוא מלשון שבועה, כדברי רש"י: "על שם הברית", בה נאמר "...וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו...".

נשאל את הילדים: מדוע כתבה התורה שבגלל השם "...שִׁבְעָה..." שנתן יצחק נקרא המקום באר שבע, הרי שם זה ניתן כבר קודם לכן על ידי אברהם (בראשית כא, לא)?

נענה שבימי אברהם קראו רק למקום הבאר "באר שבע" ואילו בזמן יצחק קראו לכל העיר בשם זה, וכפי שכתב המלבי"ם: "...והנה בימי אברהם 'קרא למקום ההוא באר שבע', רק למקום של הבאר והאשל... ועתה שיצחק קרא גם כן בשם 'שבעה', נעשה באר שבע שם כולל לכל העיר...".

נשי עשו החתיות (פסוקים לד-לה)

נאמר בפסוק לד: "וַיְהִי עֲשׂוֹ בֶן אֲרֻבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת בְּאָרִי הַחַתִּי...".

נצביע על רשעותו של עשו שלא נזהר ולקח נשים חתיות שהיו רשעות ועובדות אלילים, וכפי שכתב הרד"ק: "...אבל לא נשמר מכנות כנען כמו שעשה אביו, אלא אשר ישרו בעיניו לקח לו לנשים, ולא מדעת אביו...".

נאמר בפסוק לה: "וַתְּהִי־יֵין מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרַבֶּקָּה"

כתב האבן עזרא: "...[מרת רוח' הוא] מגזרת מרה כלענה, כטעם 'מרירות נפש', וכן כתוב 'כי רעות בנות כנען'...".

כלומר נשי עשו גרמו ליצחק ולרבקה מרירות וצער רב, שכן היו רעות, התנהגו ברשעות, ואף עבדו עבודה זרה, וכפי שאמרו חכמינו ז"ל **בבראשית רבה** (הובא ברש"י כאן): "שהיו עובדות עבודת אלילים".

על הביטוי "...מרת רוח..." כתב רש"י: "לשון המראת רוח... כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון".

לפי פירושו של רש"י רשעתן של נשות עשו היתה גדולה יותר: לא רק שעבדו לאלילים ועשו מעשים רעים, אלא אף עשו זאת כדי להכעיס את יצחק ורבקה.

נגנה את עשו גם על שלא מיחה בנשותיו, כדברי **האברבנאל**: "...גם היה מרשעת עשו שלא היה מוחה בידהן ומייסר אותן כראוי לכבוד אביו ואמו...".

ההבדל בין יעקב לעשו בא לידי ביטוי גם בהבדל בין נשותיהם: נשותיו של יעקב היו צדקניות ויראות ה' ואילו נשותיו של עשו היו רשעות ועובדות אלילים, וכפי שכתב **הרלב"ג**: "...וזה שכבר התפרסם החילוף [ההבדל] הנפלא שהיה בין יעקב לעשו, וכאשר היה חילוף נפלא בין נשי עשו לנשי יעקב...".

הבדל זה ניכר גם בזרעו של יעקב וזרעו של עשו, כפי שכתב האברבנאל:

"...ונכתב זה גם כן להודיע החילוף [ההבדל] הכפול שהיה בין זרע יעקב לזרע עשו, כי הם מצד אבותיהם היו, כמו שזכר, מטבעם שונים ומזוגים מתחלפים תכלית החילוף, ומצד אמותיהם היו בני עשו פושעים ומורדים, כמו שהיו אמותיהם 'מורת רוח', והיו בני יעקב בתכלית השלמות כאמותיהן".

נדגיש את רשעותו של עשו שלקח נשים חתיות ולא מיחה בהן, וכן נדגיש את רשעות נשיו שגרמו ליצחק ורבקה צער רב בהתנהגותן השפלה. בכך נעצים את ההבדל הגדול שבין יעקב לעשו.

המסרים העולים מפרק כו

התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו:

1. אהבת יצחק לארץ ישראל - לא חשב לעזוב את הארץ אלא כשהיתה סכנת רעב.
2. גדולתו של יצחק -
א. ה' דיבר עמו.
ב. בגלל מעלתו נאסר עליו לעזוב את הארץ.
3. אהבת ה' ליצחק -
א. ה' בירך את יצחק בברכות רבות וחשובות.
ב. ה' נשבע ליצחק שיכרות עמו ברית על אף שנשבע כבר לאברהם.
4. צדקותו של אברהם - שמע בקול ה' וקיים את כל מצוותיו.
5. צדקותו של יצחק - שמע בקול ה' ונשאר בגרר.
6. גבורתו של יצחק - התגבר על קושי הרעב ונשאר בגרר.

ישיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך:

1. חובת קבלת פנים נאה לאורח ודאגה לצרכיו - מתוך הביקורת על אנשי גרר שלא נהגו כך.
2. אהבת יצחק לרבקה - יצחק שימח את רבקה וצחק עמה.
3. בקשת סליחה על חוסר דאגה לאורח - מתוך הביקורת על אבימלך שהתלונן על דברי יצחק שרבקה היא אחותו.
4. אהבת ה' ליצחק - ה' בירך את תבואתו של יצחק.

5. ה' נותן שכר טוב לשומעים בקולו - ה' ברך את תבואתו של יצחק כיוון ששמע בקולו ונשאר בגרר.
6. עין טובה - מתוך הביקורת על אבימלך ופלשתים שקינאו ביצחק.

חפירת הבארות בנחל גרר:

1. כיבוד הורים של יצחק -
- א. התאמץ לחפור מחדש את בארות אברהם אביו לאחר שסתמום פלשתים.
- ב. קרא לבארות אלו באותם שמות בהם קראם אביו.
2. גבורתו של יצחק -
- א. פתח את הבארות למרות שהפלשתים סתמו אותן.
- ב. השאיר ברשותו את הבארות שחפר למרות המריבה עם רועי גרר.
3. ביטחון בה' - יצחק בטח בה' ולכן לא פחד מהפלשתים.
4. דאגה לבעלי חיים - יצחק דאג להשקות את הצאן והבקר ברווח.
5. נדיבות לב - יצחק חפר את הבארות כדי להשקות גם את עוברי הדרכים.
6. אהבת הארץ - בחפירת הבארות הראה יצחק את בעלותו על הארץ שהובטחה לו ולזרעו.
7. חינוך לאמונה ולקיום מצוות -
- א. יצחק חינך את עבדיו לנדיבות בהמצאת מים לרבים.
- ב. יצחק לימד את הבריות לקרוא בשם ה' ולעבדו.
8. אהבת השלום והתרחקות ממריבה -
- א. יצחק הוכיח בדברים את הרועים שרבו עמו.
- ב. יצחק התרחק מן המריבה בכך שעבר לרחובות.
9. אהבת ה' ליצחק -
- א. ה' נראה אליו שוב וברכו.
- ב. ה' נתן בלב אבימלך לבוא אל יצחק ולכבדו.

כריתת הברית בין יצחק לאבימלך:

1. גבורתו של יצחק - הוכיח את אבימלך ושריו ולא פחד מהם.
2. בקשת סליחה מהזולת - מתוך הביקורת על אבימלך שלא ביקש סליחה מיצחק על שגרשו.
3. צדקותו של יצחק - סלח לאבימלך ושריו.
4. אהבת השלום של יצחק - הכניס את אבימלך ושריו לביתו וכרת עמם ברית, נתן להם ללון בביתו וליוום לדרכם.

נשי עשו החתיות:

1. השבח שבלקיחת אשה טובה ויראת ה' - מתוך הביקורת על עשו שלקח נשים חתיות עובדות אלילים.
2. מצוות תוכחה - מתוך הביקורת על עשו שלא מיחה בנשותיו.

פרק כז

בפרקנו שישה נושאים עיקריים:

1. שליחת יצחק את עשו להביא ציד
2. ציווי רבקה את יעקב לקבל את הברכות
3. הליכת יעקב אל יצחק
4. ברכת יצחק ליעקב
5. הגעת עשו וברכת יצחק לעשו
6. כעס עשו ופעולת רבקה

שליחת יצחק את עשו להביא ציד (פסוקים א-ה)

בלימוד חומש בראשית אנו משתדלים להעצים ולהשריש בקרב הילדים את גדולתם של אבותינו ואמותינו. בהגיענו לפרק זה, בו אנו למדים על ברכות יצחק ליעקב ונטילת הברכות מעשו, נראה במבט ראשון שהתנהגותם של רבקה ויעקב היתה שלא כהלכה, אולם עם ישראל לדורותיו חדור באמונה בצדקת אמותינו, ובכללן רבקה אמנו, ובצדקתו של יעקב אבינו, "בחיר האבות", ועל כן חובה מיוחדת מוטלת עלינו בביאור פרשיה זו והארתה כראוי.

נשתדל להאיר את מעשיהם של רבקה ויעקב בפרק זה מתוך עיון מעמיק בפסוקים, בדברי המפרשים ובדברי חכמינו ז"ל במדרשים, כפי שהורנו חכמינו במדרשים רבים, דברים שעברו במסורת מדור לדור, עד משה ששמע מפי הגבורה.

בלימוד פרק זה נציב ארבע מטרות עיקריות:

א. הסברת רצונו של יצחק לברך את עשו למרות רשעותו.

ב. הסברת צדקת מעשיהם של רבקה ויעקב.

ג. הבנה שיצחק הסכים למעשיהם ואף אישר את ברכת יעקב.

ד. הצבעה על כך שהקדוש ברוך הוא הסכים על ידם ואף סייע להם.

נאמר בפסוק א: "וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶיז עֵינָיו מִרְאֵת...".

נפרש כרשב"ם: "ותכהיז עיניו - מן הזקנה, כמו שמצינו בספר שמואל: 'ועיניו החלו בהות'".

נוסיף את דברי רש"י בפירושו הראשון, שעיניו של יצחק כהו "בעשן של אלו [של נשי עשו, שהקטירו לאלילים]...".

נאמר בהמשך פסוק: "...וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל...".

נציין שרצונו של יצחק לברך את עשו נבע מהיותו "בנו הגדול...".

נאמר בפסוקים ב-ד: "וַיֹּאמֶר הֲנֵה נָא זָקַנְתִּי לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי. וְעַתָּה שָׂא נָא כְלִיד... וַיֵּצֵא הַשְּׂדֵה וַיְצוּדָה לִי צִיד. וַעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים... פְּעֹבֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרֵם אֲמוֹת".

מדוע ביקש יצחק לאכול מטעמים כדי לברך, וכי לא יכול היה לברך בלא לאכול מטעמים?

כתב רבנו בחיי:

"אין בוונת יצחק בשאלת המטעמים בתענוג הגוף וחוש המעם, אלא כדי שתהיה נפשו שמחה ומתענגת, כי בהתחזק כוחות הגוף יתעוררו כוחות הנפש, ומתוך שמחת הנפש תחול עליו רוח הקודש...".

על פי דבריו נוכל להסביר לילדים באופן פשוט שיצחק רצה לברך את בנו בשמחה ובכוונה, ולכן ביקש מטעמים שיחזקו את גופו וישמחו את נפשו.

כאן נעלה את אחת השאלות המרכזיות בפרשתנו: מדוע בחר יצחק

לברך את עשו ולא את יעקב, וכפי שניסח שאלה זו **בעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים"): "איך עלה על דעת יצחק לברך את עשו ולמנוע ברכתו מיעקב? היתכן לומר שיצחק לא ידע ולא הכיר בין מעשה עשו למעשה יעקב... הלא ראה... עשו כל היום בשדה ויעקב כל היום באהלי תורה...?".

כמהשך לשאלה זו העלו המפרשים שתי שאלות נוספות:

א. האם ידע יצחק על רשעותו של עשו או לא?

ב. האם יצחק התכוון לתת לעשו את הברכה העיקרית - ברכת אברהם אביו, או רק את הברכות החומריות?

נלך בדרכם של המפרשים המסבירים שיצחק ידע היטב על רשעותו של עשו, כפי שעולה בפשטות מסוף הפרק הקודם (פסוק לה), שם נאמר שנשות עשו נהגו ברשעות להכעיס - "וַתִּהְיֶינָּה מְרֵת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרַבֶּקָּה", ובאשר לרצונו של יצחק נסביר **כרמב"ן** שיצחק רצה לתת לעשו את הברכה העיקרית, ברכת אברהם, וכך כתב: "היה בדעתו לברך אותו שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ ולהיות הוא בעל הברית לאלוקים, שהוא **הבכור**...". כך גם עולה מפשט הפסוקים בפרקנו, ובפרט מפסוק ל"ז: "הַן גְּבִיר שְׁמָתָיו לָךְ... וּלְכָה אִפּוֹא מֶה אַעֲשֶׂה בְּנִי", שיצחק אומר לעשו שנתן ליעקב את כל הברכות ולא הותיר לו דבר.

בדרך זו שבה ועולה בצורה חריפה ביותר השאלה: מדוע רצה יצחק לברך את עשו למרות שידע על רשעותו?

כתשובה לכך נביא את דברי **רבנו אברהם בן הרמב"ם**: "...מעמו כי היה [יצחק] מצפה להחזירו [לעשו] למוטב על ידי הברכה, ולתקן על ידה שיעור זה של הציאה [מדרך הישר]".

מעין זה כתב **אור החיים**: "ומעם יצחק שהיה חפץ לברך עשו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך [עשו] למידת הטוב ויטיב דרכיו, כי הצדיקים יכאבו בעשות בניהם רשע, והיה משתדל עמו להיטיב...".

כלומר יצחק התכוון לשנות את התנהגותו של עשו באמצעות ברכת ה', וכפי שהברכה מועילה לענייני החומר כך תועיל גם להחזרתו למוטב.

בהבאת דברים אלו לילדים אנו נתקלים בבעיה חינוכית: אנו

מלמדים את הילדים שהאחריות על עבודת ה' מוטלת על כל אחד ואחד, עליו מוטל לקיימה ולא על אחרים, והנה כאן אנו נפגשים בכוונת יצחק לשנות את דרכו של עשו על ידי ברכה, דבר שלכאורה נראה הפוך. בנוסף, יתקשו הילדים להבין איך יתכן שברכה תשפיע מאד, עד שתחזיר את עשו למוטב.

על כן נסביר שיצחק רצה להחזיר את עשו למוטב, על ידי שיעורר אותו לעשות תשובה, וכדברי **בעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים"):

"כי יצחק ידע מרשעות עשו ולא היה נעלם ממנו דבר, אך עשה כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום: 'אל תוכח ל'ן פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך'... רק הוכח אותו לחכם, ותאמר לו: 'הלא חכם אתה ולא יאות לחכם כמוך לעשות מעשים תעתועים כאלה, 'ויאהבך' - וישמע דבריך, ותמצא חן בעיניו.

וכזה היה התנהגות יצחק עם עשו: יודע היה יצחק כי עשו רשע הוא, ואם ידחהו בשתי ידיו יתפקר יותר, ועוד קיווה אולי ימשכנו אהבה אליו ויחזירנו למוטב... על כן התקרב אליו ואכל מצידו, וכאשר יראה עשו כי אהבת אביו גדל מאד אליו, לא יעז פניו נגדו ולעשות בפרהסיא מה שאביו שונא, והיה במחשך מעשיו [עשו הרשיע בסתר]... ויצחק קבל זאת באהבה וגם עשה הוא עצמו כאילו לא ידע מעשה עשו... ודימה [קיווה] יצחק אולי יענהו עשו: 'אבי, הנני מתחרט על מעשי הרעים ולא אשוב עוד לעשות הרע בעיני ה' ובעיניך', ועוד דברים כאלה, דברי חרטה ותשובה".

לאור דבריו נדבר על התכונות הנעלות של יצחק אבינו, העולות מהתנהגותו כלפי בנו עשו: חכמה, אהבה, רצון טוב, גבורה ואמונה. נאמר שיצחק עשה מאמצים גדולים להחזיר את עשו למוטב, ולא התייאש ממנו, אף שידע על מעשיו השפלים, ונציין מספר דברים שעשה יצחק כדי לקרב את עשו:

א. הראה לו אהבה רבה ואכל מצידו, ובכך קיווה שעשו ימנע מלעשות דברים שיצערו אותו.

ב. התעלם מהמעשים הרעים שעשו עשה בסתר, כדי שעשו לא יחשוב שהוא כועס עליו.

ג. הוכיח את עשו מתוך אהבה ואמר לו דברי הערכה, שהוא חכם וטוב ודואג לו בהבאת ציד. בכך רצה יצחק לקרבו אליו ולהיטיב את דרכיו.

דבריו של בעל הליקוטים מתייחסים לתקופת נערותו של עשו, לפני שקיבל את הברכות, אך אנו נשלבם עם דברי רבנו אברהם בן הרמב"ם ואור החיים שהבאנו לעיל, ונאמר שיצחק רצה לברך את עשו כדי לשנותו "ולהחזירו למוטב" (כלשון רבנו אברהם בן הרמב"ם), לא שהברכה עצמה תשנה את עשו אלא שעשו יתעורר בעצמו - "אולי ימשכנו אהבה אליו ויחזירנו למוטב" (כלשון בעל הליקוטים).

לסיכום, נאמר שיצחק קיווה שכאשר יתן לעשו את ברכות הבכורה, ברכות ה', עשו יתרשם מגודל אהבתו והערכתו אליו, דבר שיגרום לו לשנות את מעשיו, לחזור בתשובה וללכת בדרך אביו.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...בְּעֵבֹר תְּבָרְכֶךָ נַפְשִׁי..."

נשאל את הילדים: מה היה צריך עשו לומר לאביו כאשר הודיע לו על רצונו לברכו?

נגיע לכך שאילו היה עשו הגון וישר, היה עליו לגלות לאביו מתוך בושה גדולה שאיננו ראוי לברכות ה', ודווקא יעקב אחיו, שהוא איש תם, עוסק בתורה והולך בדרך אבותיו, הוא הראוי לברכה, וכפי שכתב הר"ן בדרשותיו (הבאנום בפסוקי מכירת הבכורה):

"...ולזה אמר: 'הנה אנכי הולך למות', לא בחרתי לכת בדרך אבותי אשר תפארתם לשנת בית, אבל אהבתי להיות למוד מדבר הולך על נפשי על מעונות אריות לצוד ציד, ומה בצע כי יקרא שם אבותי עלי, ולא דרביהם דרבי".

נוסיף, שהיה על עשו לגלות לאביו שמכר את הבכורה ליעקב, סיבה נוספת לכך שהברכה מגיעה ליעקב.

מכאן נבוא לגנות את עשו על שהעלים מאביו את האמת.

נאמר בפסוק ה: "וְרִבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ..."

נסביר שה' זימן שרבקה תהיה סמוכה ליצחק בשעה שדיבר עם עשו כדי שתוכל לשמוע את הדברים (ולא כתרגום יונתן בן עוזיאל: "ורבקה שמעת ברוח קודשא..."), או כדברי אור החיים: "...כי רבקה נביאה היתה ושומעת תמיד בדברי יצחק וכו', הגם שלא ידבר בפניה".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לְצוּד צִיד לְהָבִיא"

נעלה את השאלה: מדוע התעכב עשו זמן כה רב בהליכתו בשליחות אביו להביא את הציד, זמן בו הספיקה רבקה לדבר עם יעקב, להכין מטעמים, ויעקב אף הספיק ללכת ליצחק ולקבל את הברכות? כתשובה נביא את דברי חכמינו ז"ל בבראשית רבה (סז, ב):

"...דאמר רבי יהושע בן לוי: כל אותו היום היה עשו צד צבאים וכפתן [קושרס], ומלאך בא ומתירן, ועופות ומסכסכן [מהרז'ו]: 'שקיפל וקימט כנפיים זו על זו שלא יפרחו' ומלאך בא ומפריחו, וכל כך למה? 'זהו אדם יקר חרוץ', כדי שיבוא יעקב שהוא יקרו של עולם, ויטול את הברכות שמעיקר העולם חרוצות לו [יפה תואר: 'כי מששת ימי בראשית פסוקות לו']..."

דברי חכמינו ז"ל אלו מלמדים שה' רצה שיעקב יקבל את הברכות ועל כן הפריע לעשו בתוכניתו. דברים אלו יחזקו אצל הילדים את ההבנה בצדקת מעשיהם של רבקה ויעקב, שה' היה עמם וסייע להם. יסוד זה נשתדל להראות במקומות נוספים בפרשתנו.

ציווי רבקה את יעקב לקבל את הברכות (פסוקים ו-יז)

נאמר בפסוקים ו-ז: "וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ... הֲבִיֵּאתָ לִי צִיד... וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי ה' לִפְנֵי מוֹתִי"

את המילים "וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי ה'" נסביר בשתי דרכים: כרש"י: "ברשותו, שישכים על ידי", או כרשב"ם: "כשם ה'...".

נאמר בפסוק ח: "וְעַתָּה בְּנֵי שָׁמַע בְּקוֹלִי לְאִשֶּׁר אֲנִי מְצִוֶּה אֹתָךְ"

דבריה של רבקה היו עבור יעקב פקודה החלטית, לכן נקרא פסוק זה בטון המעיד על חשיבות הדבר והכרחיותו.

נאמר בפסוק י: "וְהִבֵּאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֵבֶר אֲשֶׁר יְבָרַכְךָ לִפְנֵי מוֹתִי"

לאחר שהדגשנו במהלך הפרשה את הניגוד החריף שבין אישיותו של יעקב לאישיותו של עשו, והסברנו על פי זה את צדקת מעשהו של יעקב בקניית הבכורה, נדבר עם הילדים על תבונתה וצדקתה של רבקה בצוותה על יעקב ללכת ולהתברך, ונדגיש מספר נקודות:

א. רבקה ידעה היטב את גודל ההבדל בין שני בניה - יעקב, איש תם, יושב אהלים ההולך בדרכי אבותיו, ועשו, איש ציד, אכזר ורשע, שכל דרכיו הפוכות מדרכי אבותיו. רבקה הבינה שברכות ה' אינן מגיעות לעשו, אלא ליעקב (וכפי שהבאנו בשם הר"ן בדרשותיו).

ב. רבקה שמעה את דברי ה' שאמר לה "ורב יעבד צעיר", שמשמעותם שעשו יהיה עבדו של יעקב, והבינה שה' רוצה שיעקב יקבל את ברכות הבכורה, וכפי שכתב הרשב"ם (בראשית כה, כח): "ורבקה אוהבת את יעקב - שהיתה מוכרת בתומתו, וגם ממה שאמר הקדוש ברוך הוא: 'ורב יעבד צעיר'... ורבקה הערימה לברך את יעקב".

ג. רבקה הבינה שאם עשו יקבל את הברכה, יעקב וזרעו יהיו בסכנה, כי עשו לא יכבד את יעקב אלא ישתמש בכוחו להלחם ביעקב ובזרעו,

וכפי שכתב הרמב"ן: "...כי אמרה לו אמו: הברכה לפני ה' תהיה, ברוח הקודש, ואם יתברך בה עשו אחיך תתקיים בו בזרעו לעולם, ואין לך עמידה לפניו".

על השאלה מדוע לא דיברה רבקה עם יצחק על כך שראויה הברכה ליעקב ולא לעשו נאמרו במפרשים הסברים שונים. אנו נאמר לילדים שרבקה ידעה שאם תדבר עם יצחק באופן גלוי, לא יסכים עמה, שכן יצחק רצה בכל מאדו להחזיר את עשו למוטב על ידי הברכה (ובאשר לנבואת "ורב יעבד צעיר", יתכן שנאמרה על תנאי: רק אם עשו ירשיע - יאלץ להיות עבד ליעקב אחיו, אך אם ישנה מעשיו וילך בדרך אבותיו - תשתנה הגזרה והוא יהיה האדון).

הארת כוונתה של רבקה אמנו, היא משימה חשובה ביותר ומשתלבת באחת המטרות המרכזיות של לימודנו: העצמת דמויות אבותינו ואמותינו.

נאמר בפסוקים יא-יב: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רֵבֶקָה אִמּוֹ... אֲוִלִי יִמְשְׁנֵי אָבִי... וְהִבְאֵתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה"

מהפסוק עולה שיעקב אינו חושש מעצם לקיחת ברכת עשו אחיו, דבר המלמדנו שיעקב הסכים עם אמו שהברכה איננה מגיעה לאחיו הרשע, וכפי שהסברנו לעיל שיעקב עצמו קנה את הבכורה מעשו כי הבין שאחיו רשע ואיננו ראוי לבכורה, אולם יעקב חשש שמא חלילה במקום להתברך יקבל מאביו קללה. נאמר לילדים שיעקב היה שותף לכוונתה של רבקה אמו, אלא חשש שתכנית זו לא תצליח.

נאמר בפסוק יג: "וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קְלָלָתְךָ בְּנִי..."

כתב הרשב"ם: "עלי ועל צווארי, כלומר כי היתה בושתת כמה שאמר לה הקדוש ברוך הוא 'ורב יעבד צעיר'".

מעין זה תרגם אונקלוס: "...עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לויטיא עלך...", כלומר רבקה קיבלה בנבואה שלא תבואנה קללות על יעקב. והרלב"ג כתב: "...בטחה בהשם יתעלה שיעזור ליעקב, מפני היותו ראוי לברכה יותר מעשו...".

על פי דבריהם נסביר לילדים שרבקה היתה בטוחה שלא תבוא קללה ליעקב משתי סיבות:

האחת – ה' אמר לה "ורב יעבד צעיר" וממילא הבינה שרצון ה' הוא שיעקב יקבל את הברכה, ובוודאי לא תבוא עליו קללה.

השניה – רבקה ידעה שיעקב ראוי לברכה יותר מעשו מצד מעשיו, ועל כן היתה בטוחה שהראוי לברכה לא יקבל קללה.

נאמר בפסוק יד: "וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ..."

נשוב ונאמר שיעקב היה שותף לעצת אמו והלך לקיים את דבריה בלב שלם.

נאמר בפסוק טו: "וַיִּתְקַח רַבֶּקָה אֶת בְּגָדֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגְּדָל הַחֲמֹדֹת אֲשֶׁר אָתָּה בִּבְיָתָא..."

כתב רש"י: "והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אצל אמו? אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן".

כלומר עשו לא הניח את בגדיו היקרים אצל נשיו, מפני שהכירן וחשד בהן שיגנבו אותם ממנו.

נגנה את נשות עשו על רשעותן זו, מלבד היותן עובדות לאלילים, וכן נגנה את עשו על שבחר בנשים אלו.

הליכת יעקב אל יצחק (פסוקים יח-כז)

נאמר בפסוקים יח-יט: "וַיָּבֵא אֶל אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנָנִי מִי אֲתָה בְנִי. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְּכַדְךָ..."

בפשטות, במילים "אֲנֹכִי עָשׂוּ בְּכַדְךָ" שינה יעקב מן האמת, וכך פירש האבן עזרא: "...נביא העתיד [להבדיל מנביא 'שליח במצות', שלא יתכן שישנה מהאמת כלל], ואם יצמרכו לאמר דבר שאיננו כהוגן לא יזיק [אין בכך איסור]... גם הנה דוד נכתב עליו איש האלקים... בלבד דבריו עם אחימלך... לצורך שעה... וכן אמר אברהם..."

כלומר לעתים נביא אומר דבר לא נכון לצורך מטרה הכרחית באותה שעה, וכך ראוי שיעשה.

בעקבות דבריו נסביר לילדים שיעקב ידע ששעה זו גורלית לכל הדורות, ושם עשו הרשע, איש ציד החי על חרבו, יקבל את ברכות ה', הוא ובניו יהיו בסכנה, כדברי הרמב"ן שהזכרנו: "...ואין לך עמידה לפניו", וכפי שההיסטוריה מעידה, שעשו ובניו הרגו בחרבם אנשים רבים. על כן ידע יעקב שעליו לשמוע בקול אמו ולעשות הכל כדי שעשו לא יקבל את הברכה, וכששאלו אביו מי הוא, הבין שאין לו ברירה אלא לשנות מן האמת כדי שרשעותו של עשו לא תקבל חלילה חיזוק.

נוסיף ונציין שגם כאשר נאלץ יעקב לשנות מן האמת, הוא נזהר לעשות זאת בצורה שיכולה להשמע כאמת, ונביא שני הסברים: א. רש"י: "אנכי" - הוא המביא לך, 'עשו' הוא 'בכורך'."

ב. רבנו בחיי: "...אין ספק שכל דבריו של יעקב אין בהם כי אם [אלא] אמת... גם בכאן כשאמר: 'אנכי עשו בכרך', רצה בו [כוונתו לומר]: 'אנכי' במקום עשו, ו'בכורך', כלומר לבכורה... שכבר לקח ממנו הבכורה, והוא מכוחו בא... והבא מכחו של חבירו הרי הוא כמוהו ועומד במקומו..."

הסברים אלו לא מסבירים את עצם ההערמה שיעקב התחזה לעשו ונטל את הברכות, ועל כך הבאנו את דברי האבן עזרא לעיל.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...קום נא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידֵי..."
 כתב רש"י (בפסוק כב): "קול יעקב, שמדבר בלשון תחנונים: 'קום נא', אבל עשו בלשון קנמוריא [חוסר כבוד] דיבר: 'קום אבי'".
 שוב נצביע על ההבדל בין יעקב לעשו, הבדל הנלמד מסגנון דיבורם עם יצחק אביהם.

ננצל הזדמנות זו להבהיר עוד יותר את ההבדל שבין יעקב לעשו, כפי שעולה מיחסם להוריהם.

נאמר **בפסוק כב**: "...וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדֵי עֲשׂוֹ"
 שלושה דברים גרמו לתמיהתו של יצחק:
 א. צליל הקול השונה. מכל מקום כיוון שתאומים היו וצליל קולם היה דומה, בסופו של דבר חשב יצחק שכן מדובר בעשו, וכדברי רשב"ם: "לפי שתאומים היו, היה קולן דומה קצת זה לזה ולכך טעה יצחק בקולו...".
 ב. צורת הדיבור השונה. יעקב דיבר בלשון מכובדת, מתוך תחנונים ועשו לעומתו דיבר בחוסר כבוד (כפי שהזכרנו בשם רש"י).
 ג. הזכרת שם ה' בדברי יעקב, וכדברי רש"י בפסוק הקודם: "נשה נא ואמשך - אמר יצחק בלבנו: אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר 'כי הקרה ה' אלקיך'".

נאמר **בפסוק כז**: "וַיֵּצֵא וַיִּשָּׂק לֹו וַיִּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ ה'"

נשאל את הילדים: כיצד הדיפו בגדיו של יעקב ריח של שדה טוב ונעים, הרי היו אלו בגדי עזים, הידועים בסרחונם?
 נשיב שתי תשובות:

א. **אבן עזרא:** "...והיה ריח טוב בבגדים כאשר [בגלל ש]חשב בלבו שהוא עשו, והוא בא מהשרה, הריחו בגדיו כריח ציצי [ניצני הפרחים] האילנים...".
 ב. **רש"י:** "והלא אין ריח רע יותר משטף העזים?! אלא מלמד שנכנסה עמו [עם יעקב] ריח גן עדן", כלומר ה' עשה נס ונתן ריח גן עדן בעורות העזים, וזהו הריח הטוב שהריח יצחק.

נאמר לילדים שה' סייע לכך שיעקב יקבל את הברכות ובכך מתברר שרבקה ידעה שזה רצון ה', ומכוח זה פעלה.

ברכות יצחק ליעקב (פסוקים כח-כט)

בפסוקים כ"ח וכ"ט מברך יצחק את יעקב בברכות ה'. ברכות אלו חשובות מאד, כפי שעולה מרצונו הגדול של יצחק לתת אותן לבנו הגדול כדי להשיבו למוטב, מרצונה הגדול של רבקה שדווקא יעקב יקבלו, וכן מרצונו הגדול של עשו לקבלו. לכן ניתן תשומת לב רבה לברכות, למרות שהתורה מקדישה להן שני פסוקים בלבד.

לפני לימוד הברכות נדגיש מספר נקודות:

- א. **יצחק אבינו בירך את הברכות בשם ה'** – נדגיש באוזני הילדים שיצחק פותח את הברכות בשם ה', לומר שה' הוא המברך ולא הוא.
- ב. **גדולתו של יצחק אבינו וכוחו של ברכתיו** – יצחק עסק בתפילה ובעבודת ה' כל ימי חייו, לכן אהבו ה' וקיים את ברכתיו.
- ג. **שמחתו של יצחק בזמן הברכה** – בשעת נתינת הברכות שמח יצחק שמחה רבה על הזכות הגדולה לתת מברכות ה' לבנו.
- ד. **כוונתו של יצחק בברכות** – בברכותיו כיוון יצחק בכל מאודו להצלחת הברכה כי אהב מאד את בנו ורצה לברכו באופן הטוב ביותר, לו ולזרעו לכל הדורות.

לאור דברים אלו נתאר את יעקב מקשיב לכל מילה ומילה היוצאת מפי אביו בשעה גדולה זו.

נוסיף ונאמר בכלליות, שיצחק נתן ליעקב שתי ברכות עיקריות: ברכת הכלכלה (פסוק כח) וברכת המלוכה (פסוק כט).

נאמר **בפסוק כח**: "וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים..."

כפי שהדגשנו לעיל, נציין שיצחק פתח את ברכותיו בשם ה', לומר שה' הוא המברך ולא הוא.

כתב רש"י: "יתן ויחזור ויתן..."

והרמב"ן כתב: "...כי מתת האלקים תמיד הוא, ואין לו הפסק לעולם, ולכן אמר 'ויתן לך האלקים', כל ימיד על אדמתך, מטל השמים..."

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...מטל השמים..."

נסביר שיצחק מברך את בנו בטל, מפני שהטל יורד תמיד - בחורף ובקיץ, ואיננו מפריע לעוברי דרכים, כדברי הספורנו: "...שהכל שמחים בו, ולא ימנע צאתך ובואך".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...ומשמני הארץ..."

נפרש כתרגום **אונקלוס**: "...מטובא דארעא...", וכדברי הנצי"ב: "שיהיו פירותיה מבורכים".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְרַב דָּגַן וְתִירוֹשׁ"

כתב **הנצי"ב**: "[יצחק ברך את יעקב ש] יהי פירותיה [של הארץ] - מינים אלו [דגן ותירוש], שהם חיי האדם".

כלומר מהדגן מכינים את הלחם, מזונו העיקרי של האדם, והתירוש הוא היין המשמח ליבו של אדם, ומשום כך יצחק מציין דווקא את הדגן מבין הגידולים השונים ואת היין מבין המשקים השונים.

נאמר **בפסוק כט**: "יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים..."

בענין ההבדל בין 'עמים' ל'לאמים' נביא את הסבר הנצי"ב ש'עם' הוא גוי שאין לו מלוכה בפני עצמו, ואילו 'לאום' הוא גוי שיש לו מלוכה

בפני עצמו, והברכה היא שכל העמים יעבדו ליעקב, אפילו עמים שיש להם מלך וממלכה. נדגיש שבברכה זו נכלל לא רק שיעבדוהו אלא אף שישתחוו לפניו ויתנו לו כבוד.

ברכה זו חשובה במיוחד כיוון שמובטח בה השלום, שכל העמים ייכנעו לפני יעקב - לא ילחמו בו ולא ירעו לו כלל.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...הָיָה גִבִּיר לְאַחִיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אֲמֶדָּה..."

נסביר שכוונת יצחק היא שיהיה אדון לאחיו, כלומר שיעקב יהיה גביר לעשו.

נשאל: הרי ליעקב היה אח אחד בלבד ומדוע אמר יצחק "...לְאַחִיךָ... בְּנֵי אֲמֶדָּה..." בלשון רבים?

נענה **כנצי"ב**, שהכוונה ל"זרע עשו...", כלומר: בניו וצאצאיו.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...אֲרִיֶּךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ"

המקללים אותך תבוא עליהם קללה, כמו בלעם שרצה לקלל את ישראל, והמברכים אותך תבוא עליהם הברכה, כמו יתרו שבירך את ה' ואת ישראל.

נדגיש פסוקים אלו, על אף שנאמרו במילים קצרות, נסבירם היטב ונשננם עם הילדים בעל פה.

הגעת עשו וברכת יצחק לעשו (פסוקים ל-מ)

נאמר **בפסוק ל**: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בֵּלָה יִצְחָק לְבָרְךָ אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אֵף יִצְאָה יִצְחָק... וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצִּידוֹ"

כתב **הרשב"ם**: "להגיד ניסים שנעשו ליעקב בא הכתוב, שאילו הקדים עשו לבוא רגע אחד קודם לא נתברך יעקב."

ורבנו אברהם בן הרמב"ם כתב: "זו גזירה אלקית שיתאחר עשו בבואו עד שננמרה הברכה ולא יכנס באמצעה..."

לאור דבריהם נציין את השגחת ה' לשמור על יעקב ולעזור לו לקבל את הברכות. בכך מתבררת צדקת מעשהו של יעקב בקבלת הברכות מאביו, שה' רצה בכך והסכים על ידו.

נאמר בפסוק לג: "וַיִּחְרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אִפְּאֵה... וַאֲבָרְכֵהוּ גַם בְּרוּךְ יְהִיֵּה"

כתב רש"י: "שלא תאמר אילולא שרימה יעקב לאביו, לא נטל את הברכות, לכך הסכים וברכו מדעתו".
והרמב"ן כתב: "...כי מאז שברך אותו ידע ברוח הקודש שחלה ברכתו עליו..."

לאור דבריהם נסביר שלמרות שיצחק התכוון לברך את עשו, כאשר נודע לו שברך את יעקב - הסכים לברכה, משום שבשעת הברכה חלה עליו רוח ה' ומתוך כך הבין שבאמת ה' חפץ לברך את יעקב.

בעניין חרדתו הגדולה של יצחק, "חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מְאֹד", נסביר שכאשר גילה יצחק שלא בירך את עשו אלא את יעקב, הצטער מאד, שכן רצה לברך את עשו כדי להשפיע עליו לשנות את דרכו, ועתה הבין שטעה ושלמרות כוונתו זו אין הברכה מתאימה לעשו. דרכו של עשו היתה כל כך מקולקלת עד שהברכה לא היתה מועילה להחזיר אותו למוטב, ועל כך הצטער מאד.

נאמר בפסוק לה: "וַיֹּאמֶר בָּא אֲחִיד בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתּוֹ"

תחילה נפרש את המילה "בְּמִרְמָה" כפשוטה, ברמאות, וכפי שכתב האבן עזרא.

לאחר מכן נוסיף ונאמר שמרמה זו נבעה מחכמה גדולה (על פי רש"י),

שיעקב ידע כמה גדולה וחשובה ברכה זו ולכן מנע מאחיו, איש הציד שחי על חרבו, לקבלה.

נאמר **בפסוק** לו: "וַיֹּאמֶר הָכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעָמִים אֶת בְּרַחְתִּי לְקַח וְהִנֵּה עָתָה לְקַח בְּרַחְתִּי..."

כתב רש"י:

"...למה חרד יצחק? אמר: שמא עוון יש בי שברכתי קמץ לפני גדול... אמר לו אביו [יצחק, לעשו]: מה עשה לך? אמר ליה: את בכורתי לקח... אמר [יצחק]: בכך הייתי מצר וחרד... עבשיו [אני רואה ש]לבכור ברכתי, 'גם ברוך יהיה'."

על פי דבריו נאמר לילדים שרק כעת מדברי עשו, נודע ליצחק שעשו מכר את הבכורה ליעקב, ויצחק שמח לשמוע שישנה סיבה נוספת לכך שהברכות ראויות היו להינתן דווקא ליעקב, מלבד רוח הקודש שחלה עליו בשעת נתינת הברכות ליעקב.

משהתברר ליצחק מעשה מכירת הבכורה, שב וברך את יעקב - "...גם בְּרוּךְ יִהְיֶה".

נאמר **בפסוק** לט: "וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִיָּה מִשְׁמֵנִי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבֶךָ..."

נסב את תשומת ליבם של הילדים להבדל שבין ברכת עשו לברכת יעקב - לעשו הוסיף יצחק את המילה "מוֹשְׁבֶךָ...", לומר שאכן בארצו יהיו פירות שמנים, אך זה לא יהיה בארץ ישראל שהיא נחלת יעקב.

נאמר **בפסוק** מ: "וְעַל חֲרָבְךָ תִּחְיֶה..."

נסביר בשני אופנים:

א. עשו יחיה מן הציד שיצוד בעזרת חרבו, כדברי הרשב"ם: "אומנתך שהיית צד חיות בכלי זינך".

ב. עשו ינצח במלחמות את אויביו, כדברי הרמב"ן: "...שיחיה במלחמותיו, כי ינצח ולא יפול בחרב אויב...".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְאֵת אָחִיךָ תַעֲבֹד..."

במילים אלו, באישורו של יצחק שהגביר יהיה יעקב ואחיו עשו יעבוד אותו, רואים שוב בבירור שיצחק מחזק את ברכתו ליעקב ומאשרה. מכך גם עולה שמעשיה של רבקה, שהתאמצה להוציא לפועל את דברי ה' אליה בתחילת הפרשה: "...וְרַב יַעֲבֹד צִעִיר", היו נכונים, ושאר יצחק הודה בהם.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְיֶד וּפְרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ" כתב רש"י: "והיה כאשר תריד - לשון צער... כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנמל, 'ופרקת עליו'". על פי דבריו נסביר לילדים שאם ישראל מקיימים את התורה, עשו זרעו וכל אויבי ישראל לא יוכלו למשול עלינו ולהילחם בנו.

בכך נלמד את הילדים את חשיבות קיום התורה ושמירת מצוותיה.

כעס עשו ופעולת רבקה (פסוקים מא-מו)

נאמר **בפסוק מא**: "וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִל אָבִי וְאַהֲרָגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי"

נשמיע ביקורת חריפה על מזימת הרשע של עשו להרוג את יעקב. גם אם יעקב היה לוקח ממנו את הברכות שלא בצדק - אסור היה לו באיסור חמור להגיע לידי מחשבת רצח. על אחת כמה וכמה כשעשו עצמו מכר לו את הבכורה וידע שאיננו ראוי לברכות אלו. יתרה מזאת, עשו שמע היטב שאביו יצחק אמר על יעקב "...גַם בְּרִוּךְ יִהְיֶה", ואף על פי כן חפץ היה להרוג את יעקב.

נאמר בפסוק מב: "וַיַּגֵּד לְרַבְקָה אֵת דְּבָרֵי עֲשׂוּ בְּנֵה הַגָּדֹל..."

נשאל את הילדים: כיצד נודעה לרבקה מזימתו של עשו?
נביא שלושה הסברים:

א. **אבן עזרא:** "יתכן שנילה סודו לאחד מאוהביו...", והגיעו הדברים לאוזני רבקה.

ב. **רד"ק:** "...אפשר כי כמו שחשב בלבו כן, אמר בלא מתכוון, והוגר לרבקה".

ג. **רש"י** על פי חכמינו ז"ל: "ברוח הקודש הוגר לה מה שעשו מהרהר בלבו".

נאמר בפסוק מה: "עַד שׁוּב אֶף אֶחָיִד מִמֶּךָ... לְמָה אֲשַׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד"

כתב הרשב"ם: "אם יהרוג אותך, גם הוא [עשו] יהרג על ידי גואלי הרם".
כלומר רבקה פחדה שאם עשו יהרוג את יעקב, קרוביו של יעקב יהרגו את עשו.

מדברי רבקה עולה שלמרות שאהבה מאד את יעקב גם דאגה מאד לעשו שלא ימות. מכאן רואים שגם רבקה אהבה את עשו, למרות רשעותו הגדולה, וכפי שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם (בראשית כה, כח):
"...ולא שהיתה שונאת את עשו, אלא אוהבת את יעקב יותר ממנו. הלא תראה איך דאנתה לעשו היתה מעורבת בדאנתה ליעקב, כאשר אמרה: למה אשכל גם שניכם יום אחד".

נאמר בפסוק מו: "וַתֹּאמֶר רַבְקָה אֶל יַצְחָק קַצְתִּי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חַת אִם לָקַח יַעֲקֹב... לְמָה לִּי חַיִּים"

כתב הרשב"ם: "דרך חכמה אמרה רבקה ליצחק להרחיק את יעקב מעשו, ולא גילתה לו שבשביל שטימת אחיו עשתה כן".

כלומר רבקה רצתה שיצחק ישלח את יעקב לחרן ויברכהו בכדי להצילו מעשו, אך עשתה בחכמה ואמרה ליצחק שרצונה שיעקב לא יקח אישה מבנות כנען אלא ילך למשפחתה ומשם יקח אישה.

נשאל: מדוע לא גילתה רבקה ליצחק את מזימתו של עשו?
נענה כמלבי"ם: "לא רצתה לגלות ליצחק שעשו רוצה להרוג את יעקב,
פן יצטער על זה...".

המסרים העולים מפרק כז

שליחת יצחק את עשו להביא ציד:

1. שמחה מסייעת לעבודת ה' - יצחק ביקש לאכול מטעמים כדי להיות בשמחה לפני ברכתו.
2. אהבת אב לבנו גם כאשר הוא רשע - יצחק אהב את עשו.
3. צדקותו של יצחק - התאמץ בכל כוחו להשפיע על עשו לעשות תשובה.
4. תוכחה מתוך אהבה - תוכחתו של יצחק לעשו נעשתה מתוך אהבה.

רבקה מצווה את יעקב לקבל את הברכות:

1. אהבת ה' ליעקב - עיכב את עשו בשדה כדי שיעקב יקבל את הברכות.
2. צדקותה של רבקה - רצתה שיעקב בנה, ירא ה', יקבל את הברכות.
3. ביטחון בה' - רבקה אמרה "עלי קללתך בני" ובטחה בה' שלא תבוא תקלה ליעקב.
4. שבחה של אישה יראת ה' - מתוך גנותן של נשי עשו שהיו חשודות בגנבה.
5. כיבוד אם - יעקב שמע בקול אמו והלך אל יצחק לקבל את הברכות.

הליכת יעקב אל יצחק:

1. רדיפת הצדק של יעקב - לקח מעשו את הברכות כיוון שלא היה ראוי להן.

2. כיבוד אב - יעקב דיבר בכבוד אל יצחק אביו: "קום נא".
3. יראת ה' - שם שמים היה שגור בפיו של יעקב: "כי הקרה ה' אלקיך".
4. אהבת ה' ליצחק וליעקב - עשה נס ונתן ריח גן עדן בעורות העזים.

ברכת יצחק ליעקב:

גדולתו של יצחק - ה' מקיים את ברכתיו לדורות.

הגעת עשו וברכת יצחק לעשו:

1. השגחת ה' בקבלת הברכות - ה' זימן שעשו יגיע רק לאחר שיעקב גמר לקבל את הברכה.
2. צדקת מעשהו של יעקב -
 - א. יצחק אמר "גם ברוך יהיה".
 - ב. יצחק אמר לעשו שנתן הכל ליעקב.
 - ג. יצחק אמר לעשו בברכתו - "ואת אחיך תעבוד".
3. חכמתו של יעקב - על פי פירוש רש"י שפירש "במרמה" - בחכמה.

כעס עשו ופעולת רבקה:

מעלתה של רבקה - מזימתו של עשו נתגלתה לה ברוח הקודש.

פרק כח (פסוקים א-ח)

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרן
2. שמיעת יעקב בקול הוריו
3. לקיחת עשו את מחלת בת ישמעאל לאישה

ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרן (פסוקים א-ד)

נאמר בפסוק א: "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ..."

כתב בצרור המור: "ויקרא - הוא לשון חיבה, שחבנו בדבריו ובברכותיו...".

נסב את תשומת לב הילדים לכך שיצחק איננו גוער כלל ביעקב על שאמר שהוא עשו ולקח את ברכתיו, והוא אף מגלה כלפיו יחס של חיבה ומוסיף לברכו, דבר המורה על כך שיצחק ידע שה' הסכים על ידו. וכך כתב החזקוני:

"...אמר רבי אלעזר: 'אין קיום השטר אלא בחותמיו', לפיכך ברכו אחר ברכת 'ויתן לך האלוקים' פעם אחרת מדעת, היא ברכת 'וא-ל שדי יברך אותך', דהוא קיום השטר, שלא יאמרו במרמה לקח יעקב את הברכות".

כלומר בברכה זו שב יצחק ומברך את יעקב ואף מחזק את הברכות שנתן לו.

נאמר בפסוק ג: "וְאֵל שְׂדֵי יַבְרָדָה אֶתְּךָ וְיַפְרָדָה וְהֵייתָ לְקַהֲל עַמִּים"

כתב רש"י: "מי שדי בברכותיו למתברכיו מפיו, יברך אותך".

נאמר בפסוק ד: "וַיִּתֵּן לָךְ אֶת בְּרִכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזַרְעוֹ אֶתְּךָ לְרִשְׁתָּךְ

אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן..."

כתב רש"י: "את ברכת אברהם - שאמר לו: 'ואעשך לגוי גדול', 'והתברכו

בזרעך', יהיה אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו

הזרע המבורך".

והרד"ק כתב: "...כי אתה הזרע המיוחד לי, כמו שהייתי אני לאני אף

על פי שהיו לו בנים אחרים".

נדגיש לילדים שיצחק מברך את יעקב ומחזק את הברכות
הקודמות שקיבל, ואף נותן לו את ברכת אברהם, שהוא יהיה
המשך הזרע שלו ושל אברהם, ולא עשו.

שמיעת יעקב בקול הוריו (פסוקים ה-ז)

נאמר בפסוק ז: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֵל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדְנָה אֲרָם"

נדבר בשבחו של יעקב ששמע בקול הוריו, עזב את ביתו ואת ארץ

מולדתו, והלך לארץ מרחקים, למקום שאיננו מכיר ואף לביתם של

רשעים.

לקיחת עשו את מחלת בת ישמעאל לאשה

(פסוקים ח-ט)

נאמר בפסוקים ח-ט: "וַיֵּרָא עֵשָׂו בִּי רְעוּת בָּנוֹת בְּנֵעַן בְּעֵינָי יַצְחָק אָבִיו. וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אַחוֹת נְבִיּוֹת עַל נָשָׂיו לֹא לְאִשָּׁה"
מלבד נשיו החיתיות הלך עשיו לשאת את בת ישמעאל, דודו מצד אביו.

המסרים העולים מפרק כח (פסוקים א-ט)

ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרן:

צדקת מעשהו של יעקב - יצחק נתן ליעקב את ברכת אברהם.

שמיעת יעקב בקול הוריו:

כיבוד הורים - יעקב שומע בקול אביו ואמו והולך לחרן.

סיכום פרשת תולדות

בפרשה זו אנו נפגשים בדמותם המופלאה של יצחק אבינו, שה' שומע לתפילתו, מגן עליו ומברכו, ושל רבקה אמנו הפועלת ברוח קודשה ובחכמתה להוצאת רצון ה' לפועל.

בתחילת הפרשה למדנו כיצד התקבלה תפילת יצחק ורבקה נפקדה, ומאז אנו מבחינים בהבדל השורשי בין שני בניהם: עשו ויעקב, כפי שהדבר בא לידי ביטוי באורח חייהם, ביחסם לבכורה, ביחס הכבוד להוריהם ובבחירת נשותיהם.

יצחק אבינו, שהיה עולה תמימה ושכולו דבקות בה', התאמץ בכל כוחו להשיב את עשו מעוון ולהחזירו למוטב, ועל כן הראה לו אהבה רבה ואף רצה לברכו, אולם כאשר ראה שה' חפץ לתת את הברכה ליעקב קיבל זאת בשמחה, ואף אמר לעשו על יעקב: "גם ברוך יהיה".

רבקה אמנו, שגדלה בבית רמאים והיתה כשושנה בין החוחים, הביאה בחכמתה המופלאה לכך שיעקב בנה האהוב - איש תם ויושב אוהלים, ירא ה' והולך בדרכי אבותיו - יקבל את ברכות ה' לו ולזרעו לדורותיו, ומנעה מעשו בנה הרשע - איש הצייד האכזר והערמומי, שהפנה עורף לדרכי אבותיו - לקבל את ברכות ה', שאינן מתאימות לו ואינן מגיעות לו.

יעקב אף הוא הבין זאת והלך בגבורה לקיים את מצוות אמו. כל מעשיו היו בחכמה, ואף השתמש בעורמה, על אף תכונת התמימות שבו, למען האמת הגדולה של קבלת הברכות לו ולזרעו.

ה' אלקי יעקב, גדול העצה ורב העלילה, אהב את יעקב - כדברי הנביא (מלאכי א, ב-ג): "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי" - ועוד בהיותו בבטן אמו הודיע לרבקה: "ורב יעבד צעיר", וסייע להצלחת מעשיהם של רבקה ויעקב, ולברכתו של יעקב וזרעו.